

-ARAŞTIRMA MAKALESİ-

TÜRK AİLE HUKUKU'NDA ARABULUCULUĞA ELVERİŞLİLİK*

Mubin Burak ÇELİK¹

Dr. & Av. & Uzman Arabulucu

E-mail: m.b.celik@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0003-2768-234X

Öz

Aile; tarihin ilk zamanlarından günümüze, farklı medeniyetlerde ve kültürlerde toplumun temeli olarak görülen bir müessesedir. Toplumlar, devletleri inşa eder, devletler de ancak iyi işleyen bir hukuk sistemi ile varlık kazanır. İyi işleyen hukuk sistemleri ise, adâlete erişimi kolaylaştıran yapıları ile temâyüz eder. Geleneksel hukuktan modern hukuka uzanan gelişim sürecinde, her sistem, hukuk kişilerinin taraf olduğu uyuşmazlıkları çözmek için klasik ve alternatif yöntemler geliştirmiştir. Aile kurumunun ilgilisi olan tarafların, aralarındaki uyuşmazlığı, alanında uzman tarafsız bir üçüncü kişinin yönetiminde farklı müzâkere yöntemlerinden yararlanmak sûretiyle çözüme kavuşturmak üzere gizlilik, gönüllülük ve menfaât dengesi esasları çerçevesinde yürütülen bir yol olan aile arabuluculuğu da hukuk alanında yüzlerce yıldır kullanılagelen bir alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemidir. Aile arabuluculuğu; hâlihazırda Türk Hukuku'nda, 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu ile belirlenen sınırlı bir çerçevede ve ihtiyârî arabuluculuk şeklinde uygulanmaktadır. Bu çalışmada, Türk Aile Hukuku'nda arabuluculuğa elverişlilik hususu; “nişanlanmayı ilgilendiren uyuşmazlıklar”, “evlilik birliğini ilgilendiren uyuşmazlıklar”, “boşanmayı ilgilendiren uyuşmazlıklar” ve “aile içi şiddet iddiası içeren uyuşmazlıklar” olmak üzere dört ana başlıkta ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aile, Arabuluculuk, Aile Arabuluculuğu, 6325 sayılı Kanun,

* Bu çalışmada bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur.

¹ Sorumlu Yazar: m.b.celik@hotmail.com

Atıf (APA): Çelik, M. B., (2025), Türk Aile Hukuku'nda Arabuluculuğa Elverişlilik, Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, 17 (1): 64-97.

Arabuluculuğa Elverişlilik.

Alan Tanımı: *Medeni Hukuk, Aile Hukuku.*

SUITABILITY FOR MEDIATION IN TURKISH FAMILY LAW

Abstract

Family; it is an institution that has been seen as the basis of society in different civilizations and cultures from the early times of history to the present day. Societies build states, and states can only exist with a well-functioning legal system. Well-functioning legal systems stand out with their structures that facilitate access to justice. During the development process from traditional law to modern law, each system has developed classical and alternative methods to resolve disputes to which legal persons are parties. Family mediation, which is a method carried out within the framework of the principles of confidentiality, voluntariness and balance of interests in order to resolve the dispute between the parties involved in the family institution by using different negotiation methods under the management of an impartial third party expert in the field, is an alternative dispute resolution method that has been used in the field of law for hundreds of years. Family mediation; it is currently implemented in Turkish Law as voluntary mediation and within a limited framework determined by the Law on Mediation in Civil Disputes No. 6325. In this study, the issue of suitability for mediation in Turkish Family Law is discussed within the framework of "disputes concerning engagement", "disputes concerning the marital union", "disputes concerning divorce" and "disputes involving allegations of domestic violence".

Key Words: *Family, Mediation, Family Mediation, Law No. 6325, Suitability for Mediation.*

JEL Codes: *K36 (Family and Personal Law)*

1. GİRİŞ

İnsanlık tarihinin son asrına hâkim kılınan birey merkezli yaşam anlayışı, insanlar arasındaki uyuşmazlıkları nicelik ve nitelik olarak olumsuz etkilemiş ve her anlamda daha görünür kılmıştır. Bu durum ise, çekişme odaklı muhâkeme ve tahkim süreçlerini büyük ölçüde arttırmıştır. Bununla birlikte, klasik uyuşmazlık çözüm yollarının kişiler ve toplumlar aleyhine doğurduğu psikolojik ve sosyolojik tahribat, usûl ekonomisi bağlamında oluşturduğu ek mâliyet ve devlet yargısı üzerinde meydana getirdiği aşırı yük; giderek bozulmakta olan toplumsal dengenin ve sosyal düzenin yeniden tesisi anlamında alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin daha etkin bir şekilde kullanılmasını zarurî kılmaktadır. Öte yandan,

son yıllarda birçok ülkede giderek yaygınlaşan söz konusu yöntemlerin hukuk alanındaki en mücessem görünümü, arabuluculuk müessesesi üzerinden zuhûr etmektedir. Aile arabuluculuğu ise, kendisine özgü teknikler ve süreç yönetim esasları ile bir uzman arabuluculuk türü olarak modern hukuk sistemleri içindeki yerini günden güne güçlendirmektedir.

Modern ulus devletlerde, arabuluculuğa hukukî bir müessese olarak işlerlik kazandırılmasına yönelik ilk çalışmalar, aile arabuluculuğu bağlamında yapılmış olup, söz konusu alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi; aile kurumunun saygınlığı, aile içi ilişkilerin mahremiyeti ve ailenin korunmaya muhtaç en değerli üyesi olan çocuğun (küçüğün) üstün yararı gibi temel muharriklerden hareketle günümüz hukukunda yaygın olarak tercih edilen bir uzman arabuluculuk türüdür.

Aile hukuku alanında, özellikle boşanmayı ilgilendiren ihtilâflar bakımından geleneksel yargının uzun soluklu, çekişmeli ve yorucu işleyişine değerli bir alternatif olarak beliren aile arabuluculuğu, boşanmanın eşler, çocuklar ve diğer aile hukuku fertleri aleyhine doğurabileceği birçok olumsuz sonucu sürecin henüz başında bertaraf etme imkânı sağlamaktadır. Bu sebeptendir ki, günümüzde birçok ülkede, boşanmayı ilgilendiren uyuşmazlıkların çözümü çerçevesinde giderek esnekleşen bir uygulama mevcuttur. Bununla birlikte, Türkiye’deki mevcut durumun farklı olduğunu ifade etmek zor olmayacaktır. Zîrâ 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu’nun 1. maddesinin 2. fıkrâ hükmü ile Türk Hukuku’ndaki arabuluculuk kurumuna ilişkin olarak çizilen çerçeve, soyut ve fazlasıyla geniş bir kapsam alanı tâyini ile birçok aile uyuşmazlığını elverişlilik sınırının dışına çıkarmıştır. Somutlaştırmak gerekirse; söz konusu düzenlemede yer alan hüküm nedeniyle “aile içi şiddet iddiası” içeren uyuşmazlıklar için aile arabuluculuğu yoluna gidilememektedir. Şiddetin türüne ve ölçüğüne dâir herhangi bir tespit ve değerlendirme yapılmaksızın gerçekleştirilen bu hukukî tasarruf, bir yönüyle şiddetin mağdurunu ikinci bir yorgunluğa mahkûm etmektedir. Orantısız bir psikolojik, fiziksel, ekonomik ve cinsel şiddetin söz konusu olduğu uyuşmazlıklar müstesnâ olmak üzere, özellikle şiddetin seyrek ve az olduğu durumlarda, aile arabuluculuğu, -şiddete ilişkin cezaî yollar saklı olmak üzere- taraflar için başvurulabilir bir yol olmalıdır. Nitekim Dünya’da (hem doğu hem de batı toplumlarında), mağduru rahatlatan ve uzun yargılamaların olumsuz neticelerinden koruyan bu uygulamanın birçok örneği bulunmaktadır.

Bu çalışma kapsamında, Türk Aile Hukuku’nun konusu olan uyuşmazlıkların arabuluculuğa elverişliliği, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nda düzenlenmiş olan aile hukuku konuları üzerinden yukarıda belirtilen yaklaşımla incelenmiştir. Çalışmanın ilk bölümünde; elverişliliğe ilişkin tespitlere ve değerlendirmelere altlık

teşkil etmesi açısından “tanım”, “amaçlar ve ilkeler” ve “tarihî gelişim süreci” başlıkları altında genel olarak aile arabuluculuğu ele alınmıştır. İkinci bölümde; Türk Aile Hukuku’ndaki uyuşmazlıkların çözümü bağlamında mevcut durum inceleme konusu kılınmıştır. Çalışmanın esasını ilgilendiren üçüncü bölümde, Türk Hukuku’nda aile uyuşmazlıklarının arabuluculuğa elverişliliği hususu tartışılmış olup, sonuç ve değerlendirme bölümünde ise, çalışma boyunca irdelenen konular ve bu konuları ilgilendiren öneriler yeniden çerçeveleme yapılması sûretiyle ana hatlarıyla ortaya koyulmuştur.

2. GENEL OLARAK AİLE ARABULUCULUĞU

Aile arabuluculuğu, hukukun ilgi ve kapsam alanına dâhildir. Bu yönüyle de tıpkı diğer hukukî kavramlar, kurumlar ve olgular gibi hukukî bir tanıma, hukukun bakış açısıyla oluşturulmuş amaçlar ile ilkelere ve hukuk tarihi anlamında bir gelişim sürecine sahiptir. Bu bölümde ilgili konular ele alınmıştır.

2.1. Tanım

Modern hukuk sistemlerinde müstakil bir alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi olarak yapılandırılan ve en yalın hâliyle “*uyuşmazlığa düşenlerin dışındaki bir kişinin katılımıyla yürütülen müzâkere süreci*” olarak tanımlanan (Macturk, 1995: 413) arabuluculuk, Öğretide ve pozitif hukuk düzenlemelerinde yapılan farklı tanımların kesişim noktaları dikkate alındığında; “ *tarafların iddialarını ve taleplerini özgür bir şekilde dile getirerek aralarındaki uyuşmazlığı menfaâtleri doğrultusunda sonlandırmaya gayret ettikleri bir uyuşmazlık çözüm yöntemi*” veya “*kişilerin aralarındaki uyuşmazlığı emredici bir rolü olmayan tarafsız üçüncü kişinin (arabulucunun) çabasıyla çözmek için yürüttükleri faaliyet*” şeklinde tanımlanabilir (Stulberg, 1981: 89-90; Mowatt, 1992: 49-50).

Aile müessesesine odaklanan bir ihtisas arabuluculuğu olan aile arabuluculuğu ise, yine Öğretideki ve pozitif hukuktaki çeşitli tanımların mutâbık olduğu yönleri ihtivâ edecek şekilde “*çeşitli konularda uyuşmazlık yaşayan aile kurumu ilgililerinin (eşler, çocuklar, diğer aile yakınları vb.) aralarındaki ihtilâfi tarafsız ve alanında uzman üçüncü kişilerin yardımıyla barışçıl bir şekilde çözmelerini sağlamak üzere yapılandırılmış olan uyuşmazlık çözüm yöntemi*” şeklinde nitelendirilebilir (Emery, 2012: 2; Parkinson, 2016: 20; Phear, 1984: 29; Erickson, 1988: 3).

2.2. Amaçlar ve İlkeler

Aile arabuluculuğu, diğer hukukî faaliyetlere benzer şekilde birtakım amaçlarla yürütülür. Bu çerçevede öncelikli amaç, tarafların beklentilerinin asgarî müşterekte

dengelenmesi sùretiyle uyuşmazlığı kesin bir şekilde ortadan kaldırmaktır. Bu amaç doğrultusunda, çözüm odaklı arabulucu(lar) vasıtası ile ihtilâfın kalıcı olarak giderilmesi için çaba sarf edilir (Dolto, 1992: 32).

Aile arabuluculuğunun ikinci amacı; “tarafalarda uyuşmazlık konusuna dâir farkındalık oluşturmak”, “ tarafların birbirlerini anlamalarına yardımcı olmak” ve “uyuşmazlık hususunda anlaşmaya varmak” olmak üzere üç odak doğrultusunda hareket ederek anlaşmazlığın bütün tarafları için dağıtıcı sonuçlardan ziyâde bütünlüyci sonuçları merkeze koyan (pozitif toplamı) çözümlere ulaşılmasıdır (Özcan, 2017: 386; Akkaya, 2014: 31; Bilen, 2004: 75).

Aile arabuluculuğunun üçüncü amacı ise, ihtilâfın taraflarının somut ve benzer uyuşmazlıklara bakış açılarının olumlu anlamda değiştirilmesi sùretiyle kişisel gelişim süreçlerine katkıda bulunmaktır (Gözler, 2013: 254; Kekeç-Kısmet, 2016: 51).

Aile arabuluculuğu, bir ihtisas arabuluculuğu olması hasebiyle kural olarak diğer arabuluculuk türlerine benzer şekilde dört temel ilke çerçevesinde yürütülür. Söz konusu ilkeler; tarafların ihtilâfın çözümü bağlamında herhangi bir sonuca zorlanamamasını ifade eden “gönüllülük ilkesi”, arabuluculuk sürecine ilişkin bilgilerin ve belgelerin kural olarak kullanılamamasını ifade eden “gizlilik ilkesi”, arabulucunun taraflara eşit yakınlıkta olmasını ifade eden “tarafsızlık ilkesi” ve taraflar arasında vukû bulması muhtemel güç dengesizliğinin önlenmesini ifade eden “eşitlik ilkesi”dir (Özbek, 2010: 138; Tanrıver, 2006: 151; Özbay, 2006: 461 vd.; Yazıcı-Tıktık, 2013: 233).

Öte yandan; “kişi güvenliği ilkesi”, “kendi kaderini tâyin etme ilkesi” ve “çocuğun hakları ile ihtiyaçlarına odaklanma ilkesi” de aile arabuluculuğu sürecine hâkim olan diğer ilkelere (Özbek, 2005: 86).

2.3. Tarihî Gelişim Süreci

İlk çağlardan son yüzyıla kadar insanlar ve insanlarca oluşturulan toplumlar dâima var olagelmıştır. Bu var oluş, fertler arası ilişkileri doğurmuş; fertler arası ilişkiler de anlaşmazlıkları kaçınılmaz kılmıştır. Anlaşmazlıklar ise, -yazılı kaynaklardan da teyit edilebildiği üzere- yüzlerce yıllık köklü bir geçmişe sahip olan aile arabuluculuğunun, farklı kültürlerin ve hukuk düzenlerinin somut katkısı ile birikimli bir gelişim süreci göstermesini sağlamıştır. Somutlaştırmak gerekirse; Babil, Sümer, Asur ve Mısır medeniyetlerinde belirli açılardan aile arabuluculuğu olarak nitelendirilebilecek olan (insanların kendi nefislerini ve diğer insanlarla arasını ıslah etme rolünü icra eden, kimi zaman bir hakem olarak bağlayıcı kararlar

veren, kimi zaman ise tarafları çözüme yönelik karar almaya teşvik eden) örnekler bulunmaktadır (Özmumcu, 2014: 33-34; Tazıcı, 2019: 9; Coşar, 2008: 11).

Diğer taraftan, insanlık tarihinde birçok açıdan iz bırakmış olan İslâm Medeniyeti'nin yanı sıra Uzak Doğu, Antik Yunan ve Roma uygarlıklarında da aile uyuşmazlıklarının çözümü bağlamında arabuluculuk müessesesinden yoğun bir şekilde yararlandığını ifade etmek mümkündür. Yazılı eserler, tarihte aile arabuluculuğu anlamındaki ilk uygulamaların ise, Mezopotamya ve Anadolu coğrafyalarında gerçekleştirilmiş olduğunu göstermektedir (Parkinson, 2016: 17; Özmumcu, 2014: 33-34; Şahin, 2008: 11).

Geleneksel aile arabuluculuğu uygulamalarından modern aile arabuluculuğu uygulamalarına geçiş anlamındaki ilk adımlar 1960'lı yıllarda ABD'de yürürlüğe giren Yurttaşlık Kanunu ile atılmıştır (Özbek, 2016: 632; Mcmanus ve Silverstein, 2011: 101 vd.; Yılmaz, 2006: 97; Taşpolat-Tuğsavul, 2012: 33 vd.; Yıldız, 2018: 35; Ericka, 2006: 445). Bununla birlikte, Avrupa'da aile arabuluculuğuna dâir ilk uygulamalar ise, Anglo-Sakson Hukuku Sistemi'nin bir başka önemli temsilcisi olan İngiltere'de sivil toplum kuruluşları ve uzmanlaşmış özel sektör temsilcilerinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Bu uygulamaların ardından söz konusu alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi, Fransa ile Almanya'nın iç hukukunda gelişim göstermiş ve Avrupa Komisyonu tarafından 19 Nisan 2002 tarihinde hazırlanmış olan Yeşil Kitap (Green Paper) ile Kara Avrupası Hukuku Sistemi'nde güçlü bir hukukî zemine kavuşmuştur (Dendorfer, 2011: 1-2; Kekeç-Kısmet, 2016: 33; Taşpolat-Tuğsavul, 2012: 39).

Kara Avrupası Hukuku'na dâhil olan Türkiye'de ise aile arabuluculuğunu da ilgilendiren alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri altyapısı 7 Haziran 2012'de yürürlüğe girmiş olan 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu ile oluşturulmuştur (Yılmaz, 2020: 5).

3. TÜRK AİLE HUKUKU'NDA UYUŞMAZLIKLARIN ÇÖZÜMÜ BAĞLAMINDA MEVCUT DURUM

Türk Aile Hukuku'nda aile kurumunu ilgilendiren uyuşmazlıklar, hâlihazırda; çeşitli hukukî kurumlara/olgulara yüklenen özgün anlamlar ve uygulamayı etkileyen belirleyici koşullarla varlık kazanan ve son derece zengin bir hukuk medeniyeti mirasının vârisi olan asırlık pozitif hukuk düzenlemelerinin (kuralların) ışığında çözüme kavuşturulmaktadır. Bu bölümde söz konusu anlamlar, ilkeler ve kurallar ana hatlarıyla ele alınmıştır.

3.1. Anlamlar ve Koşullar

Türk Aile Hukuku'nda arabuluculuk uygulamasını ilgilendiren mevcut durumun tahlili çerçevesinde üzerinde durulmasında yarar görülen bazı hukukî anlamlar (tanımlamalar) bulunmaktadır. Bu bölümde belirtilen hukuk düzeninde “aile”, “evlilik”, “boşanma”, “aile uyuşmazlığı” ve “ailenin korunması” gibi kavramlara/olgilara maddeler hâlinde değinilmiştir. Şöyle ki;

- 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nda üç farklı şekilde tanımlanan *aile*; dar anlamıyla “*sadece eşlerden oluşan birlik*”, geniş anlamıyla “*ana, baba ve çocukların oluşturduğu topluluk*”, en geniş anlamıyla ise “*bir ev başkanının yönetiminde aynı çatı altında hep birlikte aile hâlinde yaşayan bireylerden oluşmuş bulunan insan topluluğu*” şeklinde nitelendirilmiştir (Akıntürk ve Ateş, 2016: 6).

- Farklı disiplinler çerçevesinde çeşitli şekillerde nitelendirilen *evlilik*; en yalın hâliyle “*farklı cinsten olan iki kişinin sürekli bir hayat birlikteliği oluşturmak üzere hukuken geçerli sayılacak usûller ile bir araya gelmesi*” olarak; daha geniş perspektifli bir yaklaşıma göre ise “*yaşam biçimleri, konulara bakış açıları, hayata dâir beklentileri ve arzuları birbirinden farklı iki insanın, ortak bir yaşam sürmek, çocuk sahibi olmak ve müşterek çocuklarını yetiştirmek amacıyla kurdukları ilişkiler bütünü ve bu ilişkilerin toplumsal onay alması ile gerçekleşen bir sözleşme türü*” şeklinde tanımlanmıştır (Uyumaz ve Erdoğan, 2015: 145; B. Şen, 2013: 5; Ayan, 2004: 6; Kaplan-Güler, 2014: 82).

- Türk Hukuku'nda evliliği sona erdiren hukukî eylemlerden ve işlemlerden farklı olarak müstakil bir şekilde ele alınmış olan *boşanma*; “*eşler henüz hayatta iken, bir eşin kanunda öngörülmüş olan sebeplerden birine dayanarak açacağı dava sonucunda evlilik birliğine hâkim kararı ile son verilmesi*” şeklindeki tanıma da uygun olarak resmî makamların yönetim ve gözetimde işlerlik kazanan bir süreç aracılığıyla hukukî sonuç doğuran bir olgu olarak anlam kazanmıştır (Akıntürk ve Ateş, 2016: 235; Ildır, 2003: 88).

- Hukuk ve psikoloji başta olmak üzere çeşitli disiplinler kapsamında aileyi korumaya yönelik çalışmaların başarıya ulaşabilmesinin ön koşulu olarak doğru bir şekilde tanımlanması gereken *aile uyuşmazlığı*; aile kurumunu oluşturan taraflar (eşler, çocuklar, eşlerin yakın akrabaları, bazı hâllerde vasi olarak tâyin edilen kişiler) arasında farklı bakış açıları, yaklaşımlar, beklentiler, ihtiyaçlar ve taleplerden kaynaklı olarak meydana gelen ve çeşitli yollarla (uyumsuzluk, çekişme, çatışma, kavga vb.) dışa vurulan durumu ifade eder (Camadan, Karataş ve Bozali, 2017: 1511 vd.).

- Modern hukuk sistemlerindeki aile hukuku düzenlemeleri, her ne kadar bazı istisnâları bulunsun da aile kurumunu korumaya ve yaşatmaya yönelik bir anlayışla yapılandırılmıştır. Ailenin korunmasına ilişkin hukuk kurallarının uygulamasından sorumlu olan devletler, hem önleyici hem de düzeltici bir rol ile aile kurumunu ilgilendiren konularda üçüncü bir taraf olarak sürece dâhil olmuştur. Günümüzde birçok uluslararası sözleşmede çeşitli yönleriyle hukuken düzenlenmiş olan “ailenin korunması” hususu, Türk Hukuku’nda da başta 1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasası olmak üzere çok sayıda mevzuat düzenlemesi ile devletçe görev olarak addedilmiştir.

Bununla birlikte, Türk Aile Hukuku’nda aile uyuşmazlıkları çözümü süreçlerinde doğrudan etkili olan belirleyici koşullar da bulunmaktadır. Şöyle ki (Akıntürk ve Ateş, 2016: 9 vd.; Helvacı ve Erlüle, 2011: 127; Uyumaz ve Erdoğan, 2015: 140; Demircioğlu, 2015: 60 vd.; Şimşek, 2018: 68; Börü, 2019: 1059);

(1) Türk Aile Hukuku’na hâkim olan ve aile arabuluculuğu faaliyetini de doğrudan ilgilendiren beş ilke bulunmaktadır. Bu ilkeler; “devletin müdâhalesi ilkesi”, “birlik ve süreklilik ilkesi”, “eşler arası eşitlik ilkesi”, “düzenleme serbestisinin bulunmaması ilkesi” ve “zayıfların korunması ilkesi”dir. Bu ilkelerden hareketle; Türk Aile Hukuku’nu ilgilendiren kurumlar ve konular ancak kanun ile düzenlenebilir, diğer taraftan hukukî işlemler bağlamında büyük ölçüde emredicilik söz konusudur ve taraflarca üzerinde serbestçe tasarruf edilebilecek alanlar son derece sınırlıdır.

(2) Türk Aile Hukuku kapsamına giren hususları müstakil olarak ele alan bir yasa düzenlemesi bulunmamaktadır.

(3) Türk Aile Hukuku, ihtilâfların giderilmesi bakımından mahkeme bağlantılı çözümleri daha uygulanabilir kılan bir sosyo-kültürel arka plana sahiptir. Öte yandan söz konusu hukuk düzeni mevcut koşullarda zorunlu arabuluculuğu ve hatta büyük ölçüde ihtiyârî arabuluculuğu dışlayan bir yasal zemine sahiptir.

(4) Türk Aile Hukuku’nu ilgilendiren uyuşmazlıkların büyük kısmı -Dünyadaki diğer bütün ülkelere benzer bir şekilde- boşanmayı (boşanmanın hukukî ve mâlî sonuçlarını) ilgilendirmektedir.

3.2. Kurallar (Mevzuat Düzenlemeleri)

Aile arabuluculuğunu yüzlerce yıllık bir tarihî arka plan ve geleneksel yöntem ile uygulamakta olan Türkiye’de, aile uyuşmazlıklarının çözümü bağlamında belirleyici olan birincil mevzuat düzenlemesi, 1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın ailenin korunması muhtevâlî 41. madde hükmüdür.

Bununla birlikte, Türk Hukuku'nda hâlihazırda yürürlükte olan 6325 sayılı Kanun, 4721 sayılı Kanun ve 4787 sayılı Kanun'da da aile arabuluculuğunu ilgilendiren düzenlemeler bulunmaktadır.

6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu²'ndan 7 yıl önce yürürlüğe girmiş olan 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu³'nun 195. maddesi ile kanun koyucu, eşlerin evlilik birliğinden doğan yükümlülükleri bağlamında uyuşmazlığa düşen tarafların başvurduğu hâkime; eşleri aile kurumunu ilgilendiren yükümlülükler konusunda uyarma, kendilerini ortak bir rıza ile uzman kişilerin yardımını almaya yönlendirme ve ihtilâfa düştükleri konuda bir yönüyle uzlaştırma yetkisi vermiş ve bu düzenleme ile Türk Hukuku'nda aile arabuluculuğu müessesesinin gelişimine dâir önemli bir hukukî altyapı oluşturulmuştur (Özbek, 2016: 859).

Türk Hukuku'nda belirli yönleriyle aile arabuluculuğuna benzeyen diğer bir uygulama, HUAK'tan yaklaşık 10 yıl önce yürürlüğe girmiş olan, 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanunu⁴'nda yer almaktadır (Tercan, 2003: 20 vd.; Deren-Yıldırım, 2009: 246 vd.). Anılan yasa düzenlemesinin 7. maddesinde yer alan hüküm ile ilgili mahkemenin hâkimine; önüne gelen uyuşmazlık kapsamında bir yönüyle aile arabulucusu rolü icrâ etme veya uyuşmazlığın çözümüne aile arabulucusu gibi katkı sunabilecek kişileri görevlendirme yetkisi verilmiştir (Taşpolat-Tuğsavul, 2012: 81; Demircioğlu, 2019: 55; Ayan, 2004: 132). Aynı düzenlemenin 6. maddesinde de aile mahkemesi hâkimine; -diğer mevzuat düzenlemelerindeki istisnâî hâller saklı kalmak üzere önüne gelen davada-, yetişkinleri, yükümlülükleri bağlamında uyararak uzlaşmaya teşvik etme yetkisi ve görevi verilmiştir (Özbek, 2016: 858).

Öğretide, söz konusu düzenlemelerin hâkime bir uzlaştırıcı veya arabulucu rolü vermediğini, bununla birlikte her hâlükârda taraflar arasında sülhü sağlamak üzere fonksiyon icrâ ettiğini savunan görüşler de bulunmaktadır (Dür, 2018: 84; Özbek, 2016: 856).

Taraflara; aralarındaki uyuşmazlığı kendilerince belirlenen tarafsız bir üçüncü kişinin katılımıyla çözüme kavuşturma fırsatını sunan AİMK'de düzenlenen sülh müessesesi, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu⁵'nda yer alan sülhe ilişkin

² Çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde HUAK olarak ifade edilecektir.

³ Çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde TMK olarak ifade edilecektir.

⁴ Çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde AİMK olarak ifade edilecektir.

⁵ Çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde HMK olarak ifade edilecektir.

düzenlemeden farklı olarak, aile kurumunu ilgilendiren uyuşmazlıkların aile kurumunu koruyacak şekilde barışçıl bir yolla çözülmesini ifade eder (Aras, 2007: 160; Kekeç-Kısmet, 2016: 95; S. Arslan, 2010: 197; Aras, 2005: 123; Tanrıver, 2014: 84; Akkaya, 2017: 380).

Türk Hukuku'nda arabuluculuk müessesesini müstakil olarak düzenleyen ilk hukukî belge olan ve 2013 yılında yürürlüğe giren HUAK ise, aile uyuşmazlıklarının arabuluculuk yöntemi kullanılarak çözüme kavuşturulmasını teşvik etmektedir. Bununla birlikte, anılan düzenlemede yer alan taraflarca üzerinde serbestçe tasarruf edilebilecek olan uyuşmazlıkların arabuluculuk faaliyetine konu edilebileceğine dâir hüküm ile aile arabuluculuğunun kapsam alanı belirli açılardan sınırlanmıştır. Bu çerçevede aile içi şiddetin söz konusu olduğu uyuşmazlıklar ile kamu düzenini ilgilendiren uyuşmazlıklar, aile arabuluculuğunun kapsam alanı dışında bırakılmıştır (Karagözoğlu, 2017: 92).

Türk Hukuku'nda özellikle boşanmanın hukukî ve mâlî sonuçlarını ilgilendiren birçok uyuşmazlık arabuluculuğa elverişlidir ve söz konusu alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi sınırlı bir uygulama alanı olsa da aile kurumunu ilgilendiren uyuşmazlıkların çözümünde kullanılmaktadır (Karagözoğlu, 2017: 93; Öztan, 2015: 440; Kılıçoğlu, 2019: 130-131).

4. TÜRK AİLE HUKUKU'NDAKİ UYUŞMAZLIKLAR BAĞLAMINDA ARABULUCULUĞA ELVERİŞLİLİK

Türk Hukuku'nda aile uyuşmazlıklarının arabuluculuğa elverişliliği bağlamındaki esas dayanak HUAK düzenlemesidir ve bu düzenlemede aile kurumunu ilgilendiren ihtilâflar bakımından belirlenmiş olan yasal çerçeve nispeten sınırlıdır (Uyumaz ve Erdoğan, 2015: 137; Dağlıoğlu, 2020: 560; Tanrıver, 2007: 173). Aile arabuluculuğuna elverişlilik bakımından taraflarca üzerinde serbestçe tasarruf edilebilecek olan iş ve işlemlerden doğan uyuşmazlıklara atıf yapan HUAK, Türk Hukuku'nda devletin müdâhalesinin en yoğun olduğu hukuk alanı olan aile hukuku bağlamında arabuluculuktan istenen düzeyde yararlanılması imkânını azaltmıştır. Zîrâ aile kurumunun anayasal koruma altında olduğu söz konusu hukuk alanı, büyük ölçüde emredici hukuk kuralları çerçevesinde işlerlik kazanmaktadır (Demircioğlu, 2018: 53-54).

Türk Hukuku'ndaki aile uyuşmazlıkları bağlamında daha ziyâde mâlî uyuşmazlıkların (mal rejiminin tasfiyesi, maddî-mânevî tazminat, yoksulluk nafakası vb.) arabuluculuk için elverişli olduğu ifade edilebilir (Dağlıoğlu, 2020: 568-569; Uyumaz ve Erdoğan, 2015: 153; Şıpka, 2018: 56 vd.). Öte yandan, evlilik birliği içinde yaşanan uyuşmazlıklar (sadakat yükümlülüğünün ihlâli, çocukların

bakımı, gözetimi ve eğitimi vb.) Türk Aile Hukuku'ndaki mer'î mevzuata göre kural olarak arabuluculuğa elverişli olmayan uyuşmazlıklardandır. Diğer taraftan, hukukî sonucun doğması için mahkeme kararı gerektiren aile uyuşmazlıkları (boşanma, evliliğin butlanı, tedbir nafakası, soybağı, velâyet vb.) da katı bir şekilde kamu düzeni içinde olduğundan arabuluculuk için elverişli değildir (Uyumaz ve Erdoğan, 2015: 147 vd.; Kaplan-Güler, 2014: 194; Ceylan, 2018: 4573-4574).

Bununla birlikte, Öğretideki birtakım görüşlerden ve yaygın uygulama deneyimlerinden de hareketle; tarafların tıbbî tedaviye ihtiyaçları olduğunun anlaşıldığı uyuşmazlıklar, taraflarda görme, duyma ve konuşma yönünde birtakım duysal engellerin var olduğu uyuşmazlıklar, taraflar arasında yüksek düzeyde gerilimin olduğu ihtilâflar, karmaşık finansal konuları içeren uyuşmazlıklar ve tarafların arabuluculuğu süreç uzatmak ve vakit kazanmak için bir araç olarak kullandığının tespit edildiği uyuşmazlıklar aile arabuluculuğu açısından elverişli olmayabilir.⁶

Türk Aile Hukuku'nu ilgilendiren uyuşmazlıkların arabuluculuğa elverişliliğine ilişkin değerlendirmeler, aşağıda, “arabuluculuğa elverişli olan uyuşmazlıklar” ve “arabuluculuğa elverişli olmayan uyuşmazlıklar” başlıkları altında yapılmıştır.

4.1. Arabuluculuğa Elverişli Olan Uyuşmazlıklar

Türk Hukuku'nda nişan müessesesini, evlilik birliğini ve boşanmayı ilgilendiren ihtilâfların önemli bir bölümü aile arabuluculuğuna elverişlidir. Çalışmanın bu bölümünde söz konusu uyuşmazlıklar ayrıntılı olarak incelenmiştir.

4.1.1. Nişanlanmayı ilgilendiren Uyuşmazlıklar

Nişan müessesesi, hukukî sonuçları olan birtakım edimler ve talepler ile bunlardan mütevellit bazı uyuşmazlıkları ihtivâ eder. Söz konusu ihtilâfların arabuluculuğa elverişliliği bağlamındaki değerlendirmelere aşağıda maddeler hâlinde yer verilmektedir. Şöyle ki;

(1) Hediyelerin Geri Verilmesi: Türk örf ve adetlerine göre nişanlanan taraflar birbirlerine mutata hediyeler verirler ve nişan akdinin sona ermesi hâlinde bu hediyelerin iadesine gerek yoktur. Bununla birlikte, TMK'ye göre taraflar, nişan müessesesi kapsamında birbirlerine ve/veya birbirlerinin yakınlarına vermiş oldukları mutata dışı hediyeleri aynen veya bu mümkün değilse de mislen iade etmek

⁶ Bu konuda ayrıntılı değerlendirmeler için bkz. Parkinson, 2017: 62 vd.; Öztan, 2015: 5; Şimşek, 2018: 67 vd.

zorundadırlar.⁷ Türk Hukuku'nda; nişanlanmayı ilgilendiren hediyelerin geri verilmesi konusu, kamu düzenine ilişkin değildir, diğer bir ifadeyle tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği bir konudur. Bu sebeple de söz konusu geri verme yükümlülüğünden doğan ihtilâflar aile arabuluculuğuna elverişlidir. (Akıntürk, 2002: 39; Öztan, 2015: 65 vd.; Dural vdy., 2014: 43-44; Kılıçoğlu, 2019: 37 vd.; Uyumaz ve Erdoğan, 2015: 143; Karagözoğlu, 2017: 96; Demircioğlu, 2015: 79).

(2) Maddî Tazminat Talepleri: Türk Hukuku'nda normal şartlar altında evlenme ile sona eren nişanlanma, tarafları ilgilendiren bir evlenme engelinin ortaya çıkması, nişanlılardan birisinin bir başka kişiyle evlenmesi/gâipliğine karar verilmesi/ölmesi veya nişanın taraflardan kaynaklanan başkaca nedenlerle bozulması da nişan akdini sona erdirir. Türk Hukuku'na göre; akdin evlenme dışında bir sebeple sona erdiği hâllerde, taraflar birbirlerine karşı maddî ve mânevî tazminat davası açma yoluna gidebilir.⁸ Öte yandan, bilindiği üzere Türk Hukuku'nda maddî tazminat talebinde bulunmak, kamu düzeninden sayılmayan ve taraflarca üzerinde serbestçe tasarruf edilebilecek bir haktır. Bu sebeple de söz konusu hakkın kullanılmasını ilgilendiren uyuşmazlıklar kural olarak aile arabuluculuğuna elverişlidir. Nişan müessesesinin ilgilendiren maddî tazminat talepli uyuşmazlıkların konusunu; evlenmenin gerçekleşeceğine inanarak nişanlanan ve bu çerçevede belirli masraflara katlanan tarafın uğramış olduğu menfi zararlar (nişan merâsimi için yapılan harcamalar, evliliğe hazırlık kapsamında satın alınan ve kiralanan eşyalar için ödenen tutarlar, balayı hazırlıkları çerçevesinde

⁷ Türk Hukuku'nda, nişanın evlenme hârici bir nedenle sona ermesi hâlinde geri verilmesi gereken hediyeler, nişan töreni esnasında ve/veya nişan akdinin devamı döneminde nişanlılar veya nişanlıların yakınları tarafından diğer nişanlıya verilen hediyelerdir. Söz konusu dönemi ve kişileri ilgilendirmeyen hediyeleşmelerden kaynaklanan ihtilâflar dava konusu kılınamayacağı gibi aile arabuluculuğuna konu da edilemez. (Bu konuda ayrıntılı değerlendirmeler için bkz. Helvacı ve Erlüle, 2011: 137; Akıntürk ve Ateş, 2016: 47; Öztan, 2015: 67; Dural vdy., 2014: 42 vd.)

⁸ Bu konu TMK m. 120'de yer alan “Nişanlılardan biri haklı bir sebep olmaksızın nişanı bozduğu veya nişan taraflardan birine yükletilebilen bir sebeple bozulduğu takdirde, kusuru olan taraf, diğerine dürüstlük kuralları çerçevesinde ve evlenme amacıyla yaptığı harcamalar ve katlandığı maddî fedakârlıklar karşılığında uygun bir tazminat vermekle yükümlüdür. Aynı kural nişan giderleri hakkında da uygulanır. Tazminat istemeye hakkı olan tarafın anası ve babası veya onlar gibi davranan kişiler de aynı koşullar altında yaptıkları harcamalar için uygun bir tazminat isteyebilirler.” hükmü ile yasal açıdan düzenlenmiştir. Söz konusu düzenlemeye göre; Türk Hukuku'nda nişanın bozulması nedeniyle talep edilebilecek olan maddî ve mânevî tazminatlar bağlamında ön şart, nişan akdinin bozulmasına sebebiyet veren tarafın kusurlu olmasıdır. (Bu konuda ayrıntılı değerlendirmeler için bkz. Remzi, Aydın ve Ispartalı, 2010: 149-150; Alp-Şahin, 2014: 57; Kılıçoğlu, 2019: 19 vd.; Dural vdy., 2014: 28 vd.; Akıntürk ve Ateş, 2016: 42 vd.)

gerçekleştirilen masraflar vb.) oluşturur (Ergüne, 2016: 763 vd.; Dural vdy., 2014: 34-35; Öztan, 2015: 79-80; Helvacı ve Erlüle, 2011: 138; Akıntürk ve Ateş, 2016: 52).

(3) Mânevî Tazminat Talepleri: Türk Hukuku'nda nişan akdinin sona ermesi nedeniyle meydana gelebilecek olan bir diğer uyuşmazlık alanı ise mânevî tazminat taleplerine ilişkindir. TMK'nin bu hususu düzenleyen 121. madde düzenlemesine göre; mânevî tazminat talebinde bulunan tarafın kusurlu olmaması veya daha az kusurlu olması, mânevî tazminat talebinde bulunan tarafın kişilik haklarının zedelenmiş olması ve mânevî tazminat talebinde bulunulan kişinin kusurlu olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda mânevî tazminata hak kazanılması mümkündür. Nişan akdini ilgilendiren mânevî tazminat talepli ihtilâflar ise; özel hukukun konusudur, kamu düzenini ilgilendirmez ve bu yönüyle aile arabuluculuğuna elverişlidir (Demircioğlu, 2015: 79; Uyumaz ve Erdoğan, 2015: 143 vd.; Demircioğlu, 2019: 54; Dağlıoğlu, 2020: 567-568).

4.1.2. Evlilik Birliğini İlgilendiren Uyuşmazlıklar

Türk Aile Hukuku'nda evlilik birliğini ilgilendiren bazı uyuşmazlıklar arabuluculuğa elverişli olarak değerlendirilmektedir. Söz konusu uyuşmazlıklar, aşağıda maddeler hâlinde incelenmiştir.

(1) Evlilik Birliğinin Korunması: Türk Hukuku'nda eşlere, evlilik birliğinin korunması amacıyla hâkimin müdâhalesini talep etme hakkı verilmiştir. TMK'nin 195. madde hükmü çerçevesinde kullanılabilen söz konusu hak kapsamında uyuşmazlığa bakan hâkime; eşleri yükümlülükleri konusunda uyarma, onları uzlaştırmaya çalışma ve ortak rızaları doğrultusunda uzman kişilerin yardımına yönlendirme görevi ve yetkisi verilmek sûretiyle evlilik birliğinin korunmasını ilgilendiren hukukî uyuşmazlıklar bağlamında aile arabuluculuğundan yararlanılmasının önü açılmıştır (Kılıçoğlu, 2019: 264; Öztan, 2015: 210 vd.; Akıntürk, 2002: 121 vd.; Dural vdy., 2014: 173 vd.). Bununla birlikte, TMK'nin 196. ile 201. maddeleri kapsamında tarafların üzerinde serbestçe tasarrufta bulunabilecekleri “evlilik birliğinin korunması” odaklı hususlar bulunmaktadır. Kamu düzenine ilişkin olmayan bu konulardan hareketle somutlaştırmak gerekirse; Türk Hukuku'nda; aile konutunun belirlenmesi, aile konutunda kullanılacak eşyaların seçimi, evlilik birliği için edinilmiş malların yönetimi, evlilik birliği içinde doğan çocuğun ön isminin ve alacağı eğitimin niteliğinin belirlenmesi, yasal temsilci sıfatıyla müşterek çocuğun evlenmesine izin verilmesi, çocukla ilişki kurulması, eşler tarafından ailenin geçimi için sunulacak parasal katkının belirlenmesi gibi birçok konuda uzmanların (uzman sıfatıyla aile arabulucuların)

sürece dâhil olmasıyla arabuluculuk faaliyetinin yürütülmesi⁹ ve söz konusu ihtilâfların dostâne yollarla çözüme kavuşturulması mümkündür (Kılıçoğlu, 2019: 265 vd.; Öztan, 2015: 216 vd.; Akıntürk, 2002: 125 vd.; Dural vdy., 2014: 175 vd.; Karagözoğlu, 2017: 79-80.; Özbek, 2016: 859 vd.).

(2) Evlilik Birliğinin Temsili: Türk Hukuku'nda eşlerin evlilik birliğini temsil etmesi hususunu düzenleyen TMK m. 188 ve devamı maddelerine göre; eşlerden birisinin evlilik birliğinin temsili anlamında yetkisini aşması ya da söz konusu yetkinin kullanılması bağlamında yetersiz kalması durumunda, diğer eşin hâkimin müdâhalesini talep etme hakkı bulunmaktadır. Bu hakkın kullanılması hâlinde ise, hâkimin eşlerin yetkisini sınırlandırma (ve gerekli şartların oluşmasıyla bu sınırlandırmayı kaldırma) yetkisi vardır (Kılıçoğlu, 2019: 226 vd.; Öztan, 2015: 182 vd.; Akıntürk, 2002: 119-120; Dural vdy., 2014: 186 vd.). Türk Aile Hukuku'nda eşler, evlilik birliğinin temsili bağlamındaki bazı yetkileri ve sorumlulukları kendi aralarında özgür bir şekilde kararlaştırabilme imkânına sahiptir. Tarafların tasarrufuna bırakılmış olan söz konusu yetki ve görevden kaynaklanan uyuşmazlıklar, kamu düzenini doğrudan ilgilendirmez ve kural olarak aile arabuluculuğuna elverişlidir.

(3) Aile Konutuna İlişkin Tasarruflar: Türk Hukuku'nda aile konutu - mülkiyetin eşlere ait olup olmaması fark etmeksizin- ailenin yaşantısı için özgülenmiş olan konutu ifade eder. TMK m. 194 hükmüne göre; aile konutunun mâliki olan eş, diğer eşin açık rızası olmadıkça aile konutu üzerindeki hakları kısıtlayıcı tasarruflarda bulunamaz ve söz konusu konutu satamaz. Oturulan konutun kiralık olması hâlinde ise, ilgili sözleşmede taraf olan eş kira sözleşmesini diğer eşin açık rızası olmaksızın feshedemez (Öztan, 2015: 203; Dural vdy., 2014: 164-165; Kılıçoğlu, 2019: 242 vd.; Akıntürk, 2002: 112-113). TMK'deki düzenleme incelendiğinde, Türk Hukuku'nda eşlerin aile konutuna ilişkin tasarrufları (satış, kiralama, sınırlı aynî hak tesisi, fesih vb.) ilgilendiren ihtilâfları kendi aralarında müzakere ederek çözüme kavuşturmalarına engel teşkil eden emredici bir düzenlemenin olmadığı görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, Türk Aile Hukuku'nda aile konutuna ilişkin konular kamu düzenini ilgilendirmez ve bu konulardan doğan uyuşmazlıklar kural olarak arabuluculuğa elverişlidir.

⁹ Modern hukukta, bazı ülkelerin iç hukukunda evlilik birliğinin sürdürülebilirliğini tesis etmek üzere yapılandırılmış olan “evlilik arabuluculuğu modeli”, Türk Hukuku'nda evlilik birliğinin korunmasına yönelik hâkim müdâhalesi ile işlerlik kazanan uyuşmazlık çözüm yoluna benzer uygulamaları ihtivâ etmektedir. (Bu konuda bkz. Taylor, 2002: 295; Green, 2009: 1 vd.)

(4) Yardım Nafakası: Türk Hukuku'nda; kişilerin, yardımcı olmamaları durumunda yoksulluğa düşecek olan altsoy/üstsoy yakınları ile belirli şartlarda kardeşlerine nafaka ödeme yükümlülüğü vardır. Öğretide yardım nafakası olarak nitelendirilen bu yükümlülüğün yerine getirilmemesi hâlinde ise, nafaka alma hakkı bulunanlarca devlet yargısına başvurulması mümkündür. TMK'ye göre; yardım nafakasına ilişkin kararlar (nafaka miktarının belirlenmesi ve değiştirilmesi ile nafakanın kaldırılmasına karar verilmesi) kural olarak devlet yargısı aracılığıyla verilir (Akıntürk ve Ateş, 2016: 444; Dural vdy., 2014: 358; Helvacı ve Erlüle, 2011: 199; Öztan, 2015: 707 vd.; Uyumaz ve Erdoğan, 2015: 158; Dağlıoğlu, 2020: 569). Diğer taraftan, yardım nafakası, belirli miktarda bir parasal değer bir hukuk kişisince başka bir hukuk kişisine ödenmesini, bu yönüyle de kişilerce üzerinde serbestçe tasarruf edilebilecek olan bir işlemi ifade eder. Bu sebeptir ki, kamu düzenine ilişkin olmayan yardım nafakası konulu uyuşmazlıklar, Türk Hukuku'na göre arabuluculuğa elverişlidir.

(5) Eşler Arasındaki Eşya ve Ziyet Alacağı Talepleri: Türk Aile Hukuku'ndaki uyuşmazlık alanlarından bir diğeri de eşlerin edinilmiş ve kişisel mallarını ilgilendiren alacak talepleridir. Bilindiği üzere, Türk Hukuku'nda eşlerin kişisel ve edinilmiş mallarını talep edebilmeleri için mal rejimi ortaklığının ve evlilik birliğinin sona ermiş olması şartı aranmaz. Ziyet eşyaları ve diğer kişisel eşyalar, eşlerin birbirlerinden isteyebilecekleri mallardandır. Türk Hukuku'ndaki yasal düzenlemelerde eşya ve ziyet alacağı talepli uyuşmazlıkların kamu düzenine ilişkin olduğuna dâir bir hüküm bulunmamaktadır. Diğer bir ifadeyle, ziyet ve eşya alacakları konusu eşlerin üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği bir konudur ve bu sebeple de söz konusu alacakları ilgilendiren ihtilâflar arabuluculuğa elverişlidir (Gençcan, 2012: 720 vd.; Şıpka, 2018: 59-60).

(6) Ergin Altsoyun Denkleştirme Alacağı: Türk Hukuku'nda üst soyu ile birlikte yaşayan ve emeğini/gelirlerini birlikte yaşadığı ailesine özgülleyen ergin altsoy; TMK'nin 370. maddesi hükmü doğrultusunda bu emeğin/gelirlerin karşılığı olarak belirli bir bedelin kendisine ödenmesini talep etme hakkına sahiptir. Bu hakkın kullanılması hâlinde ise, hâkimin ilgili bedeli tâyin etme ve güvence altına alma ile bedelin ödenme şekline karar verme yetkisi bulunmaktadır. Bu hak, konusu itibârı ile parasal nitelikte bir alacağı konu alır. Bu yönüyle de borçlu ve alacaklı taraflarca üzerinde serbestçe tasarruf edilebilecek bir hukuk alanını ifade eder. Türk Hukuku'nda kamu düzenine ilişkin olmayan denkleştirme alacağı bu yönüyle aile arabuluculuğuna elverişli uyuşmazlıklardandır (Ayan, 2010: 26 vd.; Dural vdy., 2014: 383).

4.1.3. Boşanmayı İlgilendiren Uyuşmazlıklar

Türk Aile Hukuku'nda boşanmayı ilgilendiren bazı uyuşmazlıklar arabuluculuğa elverişli olarak değerlendirilmektedir. Söz konusu uyuşmazlıklar, aşağıda maddeler hâlinde incelenmiştir.

(1) Maddî Tazminat Talepleri: TMK'nin 174. maddesine göre Türk Hukuku'nda eşlere boşanmadan kaynaklı olarak birbirlerinden maddî tazminat isteme hakkı verilmiştir. Bu hak çerçevesinde; boşanan eşlerden her birisi bir diğerinden belirli şartlarda¹⁰ maddî tazminat talebinde bulunabilmektedir. Türk Hukuku'na göre boşanmanın fer'î sonuçlarını ilgilendiren maddî tazminat, mevcut ve beklenen menfaâtlere¹¹ hâlel gelmesi durumunda istenebilen bir tazminat türüdür (Köseoğlu ve Kocağa, 2009: 283 vd.; Akıntürk, 2002: 289 vd.; Öztan, 2015: 478 vd.; Akkaya, 2017: 125-126; Özbek, 2016: 862; Uyumaz ve Erdoğan, 2015: 151; Demircioğlu, 2015: 76). HMK'nin 26. madde düzenlemesi ile birlikte değerlendirildiğinde, Türk Hukuku bağlamında tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri hukukî konulardan olan boşanmaya ilişkin maddî tazminat taleplerini ilgilendiren uyuşmazlıklar kural olarak aile arabuluculuğuna elverişlidir.

(2) Mânevî Tazminat Talepleri: TMK m.174 düzenlemesine göre Türk Hukuku'nda boşanma (boşanmaya neden olan olay) nedeniyle kişilik hakları zedelenen/saldırıya uğrayan tarafın diğer taraftan mânevî tazminat isteme hakkı bulunmaktadır. Davalının kusurunun varlığı hâlinde kullanılabilen bu hak¹², TMK m. 24 ve TBK m. 49'un özel bir uygulaması niteliğinde olup, eşler tarafından boşanma davası ile birlikte ya da boşanmanın kesinleşmesinden itibaren bir yıllık süre içinde kullanılabilir (Öztan, 2015; 492 vd.; Akıntürk, 2002: 292). Mânevî tazminat, maddî tazminat gibi irat şeklinde ödenemez. Parasal bir tutar olarak ödenmesi gereken söz konusu tazminat, boşanmanın fer'î sonuçlarından birisi olarak tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri konulardandır. Mânevî tazminat talebini ilgilendiren uyuşmazlıklar, bu yönüyle kamu düzenine ilişkin

¹⁰ Söz konusu şartlar; tazminat talep eden tarafın kusursuz olması veya daha az kusurlu olması, tazminat talep eden tarafın mevcut ve beklenen haklarının/menfaâtlерinin boşanma nedeniyle zedelenmesi ve kusur ile boşanma arasında hukuka uygun bir illiyet bağının bulunması şeklinde özetlenebilir.

¹¹ Türk Hukuku'na göre maddî tazminat talebine konu menfaâtlерin konusunu; katkı payı nafakası, boşanma sebebiyle yeni ev kiralama ve aynı çerçevede yapılan eşya alma, taşınma gibi masraflar oluşturmakta iken; beklenen menfaâtlерin konusunu ise evliliğin devamı hâlinde tarafların elde edebileceği muhtemel kazanımlar oluşturmaktadır.

¹² Bu hakka konu tazminatın tespiti ve ödenmesi bağlamında; kusurun ağırlığı, tazminat ödeyecek tarafın mâlî durumu gibi faktörlerin dikkate alınması gerekmektedir.

değildir ve aile araboluculuğuna elverişlidir (Uyumaz ve Erdoğan, 2015: 153; Demircioğlu, 2015: 76).

(3) Yoksulluk Nafakası: Yoksulluk nafakası, Türk Hukuku'nda boşanmadan ötürü yoksulluğa düşme ihtimâli bulunan tarafın (kusursuz veya daha az kusurlu olması şartıyla) diğer taraftan isteyebileceği bir nafaka türü olarak TMK'nin 175. maddesinde düzenlenmiştir. Hâkimin re'sen karar veremeyeceği yoksulluk nafakası bağlamında taleple bağlılık ilkesi geçerlidir. Daha somut bir ifadeyle, hâkim, yoksulluk nafakasına re'sen karar veremez (Akıntürk, 2002: 294; Öztan, 2015: 497). Yoksulluk nafakası, Türk Hukuku'ndaki diğer nafaka türlerine benzer şekilde taraflarca üzerinde serbest tasarruf edilebilecek bir alanı ifade etmektedir. Bu sebeptir ki; yoksulluk nafakası talebini ilgilendiren aile uyuşmazlıkları araboluculuğa elverişlidir (Uyumaz ve Erdoğan, 2015: 154; Demircioğlu, 2015: 76).

(4) Mal Rejimi Tasfiyesi¹³: Türk Hukuku kapsamında TMK'nin 202. ila 281. maddeleri arasında ayrıntılı olarak düzenlenmiş olan mal rejimi, eşler arasındaki mâlî konuları ilgilendiren bir hukukî müessesedir. Türk Hukuku'nda evlilik birliğinin tarafları, birlik kapsamındaki mal rejimini, ancak kanunların belirlediği kurallara uygun olarak ve belirli şekil şartları çerçevesinde belirleyebilir (Akıntürk, 2002: 134 vd.; Öztan, 2015: 231-232; Kılıçoğlu, 2019: 281; Dural vdy., 2014: 193; Öncü, 2017: 808). Evlilik birliği bağlamındaki mal rejimi; eşler tarafından farklı bir mal rejimine geçilmesi, eşlerden birisinin vefâtı veya boşanma ile tasfiyenin gerçekleştirilmesi gibi sebeplerle sona erdirilebilir¹⁴ ve katılma alacağı davası ile tasfiye davasının konusu olabilir (Dural vdy., 2014: 211-212; Şıpka ve Aktepe-Artık, 2014: 432 vd.). Öğretideki hâkim görüş ve Yargıtay'ın yerleşik içtihatları birlikte değerlendirildiğinde, Türk Hukuku'nda mal rejimini ilgilendiren konuların taraflarca üzerinde serbestçe tasarruf edilebilecek konulardan olduğu ve bu konulardan doğan hukukî ihtilâfların araboluculuk yolu ile çözüme kavuşturulabileceği ifade edilebilir. eşler arasında yapılabilecek sözleşmeler kapsamında düzenlenebilecek konulardır. Diğer bir ifadeyle mal rejimi kurumu, kamu düzenine ilişkin olmayıp tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri bir hukukî müessesedir (Dural vdy., 2014: 211-212; Öncü, 2017: 810) ve bu

¹³ Mal rejimi tasfiye hem evlilik birliğini hem de boşanmayı ilgilendiren bir hukukî müessesedir. Bununla birlikte uygulamada daha ziyâde boşanma süreciyle ilişkili olarak işlerlik kazanmaktadır. İzah edilen nedenle de bu başlık altında ele alınmıştır.

¹⁴ Bu konudaki düzenlemeler için bkz. TMK m.206 ve m.271.

yönüyle mal rejiminden kaynaklanan aile uyuşmazlıklarının arabuluculuğa elverişlidir.

4.2. Arabuluculuğa Elverişli Olmayan Uyuşmazlıklar

Türk Aile Hukuku'nda nişan müessesesini, evlilik birliğini ve boşanmayı ilgilendiren uyuşmazlıkların önemli bir bölümü arabuluculuğa elverişli değildir. Çalışmanın bu bölümünde söz konusu uyuşmazlıklar ayrıntılı olarak incelenmiştir.

4.2.1. Evlilik Birliğini İlgilendiren Uyuşmazlıklar

Türk Aile Hukuku'nda evlilik birliğini ilgilendiren bazı uyuşmazlıklar arabuluculuğa elverişli değildir. Söz konusu uyuşmazlıklar, aşağıda maddeler hâlinde incelenmiştir.

(1) Evlenme İzni: Türk Hukuku'nda evlenme ehliyeti, TMK'nin 124. ve devamı maddelerinde düzenlenmiştir. Söz konusu düzenlemelere göre, kadın ve erkek için yaş küçüklüğünün ve kısıtlılığın olduğu hâllerde yasal temsilcinin izni, evliliğin ön koşulu olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte, TMK'nin 128. maddesinde ise "*Hâkim, haklı sebep olmaksızın evlenmeye izin vermeyen yasal temsilciyi dinledikten sonra, bu konuda başvuran küçük veya kısıtlının evlenmesine izin verebilir.*" hükmü yer almaktadır. Bu hüküm doğrultusunda, kısıtlı ya da küçük olup da yasal temsilcileri tarafından evlilik izni verilmeyen kişilerin hâkime başvurması mümkündür (Akıntürk, 2002: 65; Öztan, 2015: 115; Kılıçoğlu, 2019: 53; Dural vdy., 2014: 55). Evlenme izni başvurusu niteliği itibârı ile bir çekişmesiz yargı işidir, kamu düzenine ilişkindir ve mutlak olarak hâkimin takdir yetkisine bırakılmış bir kararı zorunlu kılar. Bilindiği üzere, HUAK m.1 düzenlemesine göre Türk Hukuku'nda taraflarca üzerinde serbestçe tasarrufta bulunulamayacak olan (kamu düzenine ilişkin) uyuşmazlıklar arabuluculuğa elverişli değildir. Anılan kanun düzenlemesinden ötürü, evlenme için mahkemeye başvurma konusunu ilgilendiren ihtilâflar aile arabuluculuğuna elverişli değildir (Sungurtekin-Özkan, 2013: 2179; Akıntürk, 2002: 63; Öztan, 2015: 108; Karagözoğlu, 2017: 92; Demircioğlu, 2015: 67.)

(2) Gaiplik Nedeniyle Evliliğin Feshi: Gâiplik, TMK'de "Kişiler Hukuku" isimli birinci kitapta düzenlenmiş olan bir hukukî müessesedir ve doğurduğu neticeler itibârıyla aile hukukunu yakından ilgilendirmektedir. Türk Hukuku'na göre; mahkeme kararı ile gâipliğine karar verilmiş olan kişi, hukuken ölmüş gibi değerlendirilir. Ancak, ilgili kişinin evli olması durumunda evlilik akdi kendiliğinden sona ermez. Akdin sonra ermesi için gâipliğine karar verilen kişinin eşi tarafından TMK m.131 düzenlemesine istinâden mahkemeye başvuruda bulunulması ve bu

çerçevede mahkemece evlilik akdinin sona erdiğinin tespit/tescil edilmesi gerekmektedir. Aksi hâlde, sağ kalan eş hukuken evli olarak değerlendirilir ve bu sebeple de yeni bir evlilik yapamaz (Kılıçoğlu, 2019: 59; Akıntürk, 2002: 71; Dural vdy., 2014: 58, Tokat, 2017: 551). Sağ kalan eşin gâiplik nedeniyle mahkemeye yapacağı başvuru; bir çekişmesiz yargı işidir ve kamu düzenini doğrudan ilgilendirir. Bu sebeptendir ki, belirtilen başvuruyu ilgilendiren konular aile arabuluculuğuna elverişli değildir.

(3) Evlendirme Kurumunun Ret Kararına Karşı Mahkemeye Başvurma: Türk Hukuku'nda evlenme başvuruları evlendirme kurumu tarafından herhangi bir mutlak butlan sebebi olmaksızın reddedilen tarafların TMK m.138 hükmüne istinâden ret kararına karşı mahkemeye başvurma hakkı bulunmaktadır (Kılıçoğlu, 2019: 59). Bu başvuru, bir çekişmesiz yargı işi olarak hâkim tarafından evrak üzerinden karara bağlanır. Diğer taraftan, evlenme başvurusunun bir mutlak butlan nedeninin varlığı gerekçesiyle reddi durumunda ise, söz konusu başvuru cumhuriyet savcısının da katılımıyla yürütülen bir çekişmeli yargı süreci kapsamına girer, bu yönüyle de kamu düzenini yakinen ilgilendirir. Belirtilen gerekçelerle her iki dava türü de Türk Aile Hukuku'nda kişilerce üzerinde serbestçe tasarruf edilebilecek olan konulardan değildir (Kılıçoğlu, 2019: 64; Dural vdy., 2014: 65; Akıntürk, 2002: 85-86; Öztan, 2015: 135). Bu sebeptendir ki; evlendirme kurumunun ret kararlarına karşı mahkemeye başvurmaya ilişkin uyuşmazlıklar aile arabuluculuğuna elverişli değildir.

(4) Evlenmenin Yokluğu ve Butlanı: Türk Hukuku'nda evlilik kurumu, ham maddî hem de şeklî olarak sıkı şartlara bağlanmıştır. Bu şartların eksikliği; geçerlilik unsurlarına¹⁵ ilişkin ise evliliğin mutlak veya nisbî butlan ile geçersizliğine, kurucu unsurlara¹⁶ ilişkin ise evliliğin yokluk ile geçersizliğine sebep olur (Erdem, 2018, 67 vd.; Dural vdy., 2014: 70 vd.; Öztan, 2015: 320 vd.; Kılıçoğlu, 2019: 58 vd.; Helvacı ve Erlüle, 2011: 147 vd.). Türk Hukuku'nda, yok hükmünde sayılan evlilikler bağlamında yokluğun tespiti hâricinde yapılması

¹⁵ Türk Medenî Hukuku'nda evlilik akdine ilişkin geçerlilik unsurları ise; tarafların ayırt etme gücünü kalıcı veya geçici olarak yitirmemiş olması, taraflar arasında evlenmeye engel hısımlığın bulunmaması, yasal temsilcinin evlilik işlemine rıza vermesi, hata-hile-ikrah gibi taraf iradesini sakatlayacak hâllerinin olmaması gibi unsurları ifade eder. (Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Dural vdy., 2014: 80 vd.; Akıntürk, 2002: 200 vd.; Öztan, 2015: 329 vd.; Kılıçoğlu, 2019: 80.)

¹⁶ Türk Medenî Hukuku'nda evlilik akdine ilişkin kurucu unsurlar; resmî evlendirme memuru önünde gerçekleştirilecek olumlu irade beyanının varlığı, evlenmek isteyen tarafların farklı cinsiyetlerde olması unsurları ifade eder. (Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Dural vdy., 2014: 80 vd.; Akıntürk, 2002: 200 vd.; Öztan, 2015: 329 vd.; Kılıçoğlu, 2019: 80.)

gereken herhangi bir taraf işlemi yoktur. Bununla birlikte, butlanla sakatlanan evliliklere ise TMK m.160 hükmüne çerçevesinde (hâkim kararıyla ve belirli şartlarda) geçerlilik kazandırılması hukuken imkân dâhilindedir (Erdem, 2018: 72; Dural vdy., 2014: 77; Akıntürk ve Ateş, 2016: 206; Öztan, 2015: 320; Kılıçoğlu, 2019: 58; Helvacı ve Erlüle, 2011: 147). Öte yandan, Türk Hukuku'nda evliliğin butlanını ilgilendiren davalar, yargılama usûlleri ve esasları anlamında boşanma davasına ilişkin hükümler çerçevesinde yürütülür. Bu kapsamda hem yokluğun tespiti hem de mutlak butlan hâlleri, katı bir şekilde devlet yargısının kapsam alanına dâhildir ve kamu düzenine ilişkin konuları ifade etmektedir. TMK m.146, m.156 ve m.184 düzenlemeleri birlikte değerlendirildiğinde, evlenmenin butlanı ve yokluğu konusunun taraflarca üzerinde serbestçe tasarruf edilebilecek alanlardan olmadığı görülmektedir (Akıntürk, 2002: 216; Öztan, 2015: 354; Kılıçoğlu, 2019: 82; Dural vdy., 2014: 91; Özmumcu, 2014: 150; Taşpolat-Tuğsavul, 2012: 100; Uyumaz ve Erdoğan, 2015: 147; Karagözoğlu, 2017: 94). Bu sebeptir ki, bu uyuşmazlıklar aile arabuluculuğuna elverişli değildir.

(5) Aile Vakfı, Aile Mal Ortaklığı ve Aile Yurdu Kurulması: Türk Hukuku'nda aile mallarının, aile bireylerinin ve bazı hâllerde belirli hısımların ortak amaçları doğrultusunda kullanılmak üzere özgülendiği çeşitli hukukî müesseseler bulunmaktadır. Pozitif hukuk düzenlemelerinde; “aile vakfı”, “aile mal ortaklığı” ve “aile yurdu” isimler ile nitelendirilen bu kurumların varlık kazanması için resmî şekilde yapılması gereken bir sözleşme, mahkemece yapılacak bir ilan gibi çeşitli geçerlilik koşulları bulunmaktadır.¹⁷ Diğer bir ifadeyle Türk Hukuku'nda söz konusu müesseselere varlık ve işlerlik kazandırılması kamu düzenini yakından ilgilendirir ve dolayısıyla taraflarca üzerinde serbestçe tasarruf edilebilecek konulardan değildir. Bu sebeptir ki, söz konusu konuları ilgilendiren uyuşmazlıklar, aile arabuluculuğuna elverişli değildir.

4.2.2. Boşanmayı İlgilendiren Uyuşmazlıklar

Türk Aile Hukuku'nda boşanmayı ilgilendiren bazı uyuşmazlıklar arabuluculuğa elverişli değildir. Söz konusu uyuşmazlıklar, aşağıda maddeler hâlinde incelenmiştir.

¹⁷ TMK m.372 ve devamı maddelerinde yer alan hükümlere göre; “aile vakfı”, şahsın hukukuna hâkim olan esaslar çerçevesinde kurulurken, “aile mal ortaklığı” için resmî şekilde yapılan bir sözleşmenin varlığı, “aile yurdu”nun kurulması için ise mahkemece yapılacak olan bir ilanın olması gerekmektedir. (Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Dural vdy., 2014: 383 vd.; Helvacı ve Erlüle, 2011: 201-202.)

(1) Boşanma Kararı: TMK’de ayrıntılı olarak düzenlenmiş olan boşanma konusu, evlilik birliğinin hukuken tanınan çeşitli sebeplerden¹⁸ ötürü mahkeme kararıyla nihâyete erdirilmesini ifade eder ve modern hukuk sitemlerindeki genel uygulamaya benzer bir şekilde devlet yargısı üzerinden işlerlik kazanır (Özbek, 2016: 198-199; Erdem, 2018: 142; Akıntürk ve Ateş, 2016: 239; Öztan, 2015: 320; Dural vdy., 2014: 103). Daha somut bir ifadeyle eşler, boşanmaya ilişkin karar bağlamında herhangi bir tasarruf yetkisine sahip değildirler. İzah edilen nedenle, Türk Aile Hukuku’nda boşanmayı ilgilendiren uyuşmazlıklar arabuluculuğa elverişli değildir (Akil, 2014: 83; Dür, 2018: 301). Diğer taraftan, eşler tarafından belirli şartlarda başvurulması hukuken mümkün olan anlaşmalı boşanmaya¹⁹ ilişkin ön mutâbakata varma ve anlaşma protokolü hazırlama sürecinde ise aile arabuluculuğundan yararlanılması kural olarak olanaklıdır. Bununla birlikte, Öğretide anlaşmalı boşanma protokolünün -aile arabuluculuğu faaliyetini de doğrudan ilgilendiren- hukukî niteliğine ilişkin bir düzenlemenin gerekliliğini savunan görüşler de bulunmaktadır (Şimşek, 2018: 64-65; Demircioğlu, 2019: 55; Akkaya, 2017: 50-51).

(2) Velâyet²⁰: Türk Hukuku’nda velâyet; annenin ve/veya babanın, ergin olmayan ya da ergin olup da hacir altında bulunan çocuğun bakımı, gözetimi ve

¹⁸ Türk Hukuku’nda, genel (evlilik birliğinin temelinden sarsılması ve eşler arasındaki ortak hayatın yeniden kurulamaması) ve/veya özel (akıl hastalığı, terk, haysiyetsizce bir yaşam sürmek, pek kötü ve onur kırıcı muamele, zina ve hayata kast) nedenler ile gerçekleşen boşanma¹⁸; her biri farklı yoğunlukta uyuşmazlıklar içeren duygusal, hukukî, ekonomik, ruhsal ve toplumsal olmak üzere çeşitli aşamalardan oluşur. (Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. B. Şen, 2013: 28.)

¹⁹ Anlaşmalı boşanma, TMK’nin 166. maddesinde yer alan “Evlilik en az bir yıl sürmüş ise, eşlerin birlikte başvurusu ya da bir eşin diğerinin davasını kabul etmesi hâlinde, evlilik birliği temelinden sarsılmış sayılır. Bu hâlde boşanma kararı verilebilmesi için, hâkimin tarafları bizzat dinleyerek iradelerinin serbestçe açıklandığına kanaat getirmesi ve boşanmanın mâlî sonuçları ile çocukların durumu hususunda taraflarca kabul edilecek düzenlemeyi uygun bulması şarttır. Hâkim, tarafların ve çocukların menfaatlerini göz önünde tutarak bu anlaşmada gerekli gördüğü değişiklikleri yapabilir. Bu değişikliklerin taraflarca da kabulü hâlinde boşanmaya hükmolunur. Bu hâlde tarafların ikrarlarının hâkimi bağlamayacağı hükmü uygulanmaz.” hükmü ile Türk Hukuku’nda ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

²⁰ Türk Hukuku’nda velâyet konusu, TMK’nin 335. ve devamı maddelerinde ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Belirtilen düzenlemelere göre; ergin olmayan çocuk(lar) ve/veya hukuken kısıtlanmış olan ergin çocuk(lar), anne ve babanın velâyeti altındadır ve yasal bir sebep olmadığı müddetçe velâyet anne ve babadan alınmaz. Evlilik birliğinin devamı boyunca anne ve baba tarafından ortak bir şekilde kullanılan velâyet; ayrılık hâlinde hâkim tarafından velâyetin bırakıldığı eş, eşlerden birisinin ölümü hâlinde sağ kalan eş, anne ve babanın hiç evlenmemiş olduğu durumlarda ise anne tarafından yerine getirilir. Annenin hukuken küçük ve kısıtlı olduğu hâllerde,

yetiştirilmesi bağlamında sahip oldukları haklar ve yetkiler ile yüklendikleri sorumluluklar ve ödevleri düzenleyen bir hukukî müessesedir (Baktır-Çetiner, 2000: 31; Birinci-Uzun, 2016: 136 vd.; Dural vdy., 2014: 340; Gençcan, 2017: 25 vd.). Türk Hukuku'nda velâyet konusunu ilgilendiren birçok işlem mahkeme kararı ve/veya onayı ile hukukî geçerlilik kazanır. Bu sebeple, Öğretideki hâkim görüşe göre; velâyete dâir uyuşmazlıklar kamu düzenine ilişkindir ve bu yönüyle de aile arabuluculuğuna elverişli değildir (Gençcan, 2017: 30; Akıntürk, 2002: 303; Uyumaz ve Erdoğan: 155; Öztan, 2015: 466). Öte yandan, Öğretide anlaşmalı boşanma protokolüne konu kılınan velâyete dair hususların belirli şartlar dâhilinde arabuluculuğa elverişli olabileceğine dâir görüşler de bulunmaktadır (Akıntürk, 2002: 401; Demircioğlu, 2015: 62). Öğretideki çeşitli görüşler ile TMK'nin 166. ve 184. maddeleri birlikte değerlendirildiğinde (Şıpka, 2007: 163 vd.; Akıntürk, 2002: 401; Demircioğlu, 2015: 62), Türk Hukuku'nda velâyeti ilgilendiren anlaşmalı boşanma protokolü müzakerelerine ilişkin süreçler saklı olmak üzere velâyetten doğan ihtilâflar kural olarak arabuluculuğa elverişli değildir.

(3) Vesâyet: Hukukî anlamda kısıtlılık ve küçüklüğü ilgilendiren bir müessese olan vesâyet, TMK'nin 404. ve devamı maddelerinde ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Söz konusu düzenlemeler incelendiğinde görülmektedir ki; Türk Hukuku'nda vasi tâyini ve vasiliğin sona erdirilmesi kararları mahkemelerce verilir. Diğer taraftan, vesâyete ilişkin hukukî süreçler, hem velâyetin yokluğuna ve kısıtlılığa ilişkin durumların tespiti hem de vasilik vazifesinin genel olarak tarafsız üçüncü kişilerce yerine getirilmesi çerçevesinde mahkemelerin, noterlerin, nüfus müdürlüklerinin ve ilgisine göre diğer bazı idarî/adlî makamların katılımıyla işlerlik kazanır (Dural vdy., 2015: 395; Akıntürk, 2002: 478-479; Koç, 2005: 101). Bununla birlikte, vasi olarak atanmış kişilerin vesâyete dâir sorumluluklarını ve görevlerini hukuka uygun olarak yerine getirip getirmediğilerinin denetimi de mahkemelerce yerine getirilir (Akıntürk, 2002: 523 vd.; Uyumaz ve Erdoğan: 2015, 160). İzah edilen sebeplerle; Türk Hukuku'nda vesâyet kurumunu ilgilendiren konular katı bir şekilde kamu düzenine ilişkindir ve bu konulardan doğan uyuşmazlıklar aile arabuluculuğuna elverişli değildir.

(4) İştirak Nafakası: Türk Hukuku'nda velâyete sahip olmayan eş tarafından çocuğun bakım ve gözetim giderlerine katkıda bulunmak üzere diğer eşe ödenen nafakayı ifade eden iştirak nafakası, TMK'nin 181. maddesinde düzenlenmiştir (Akıntürk, 2002: 307; Öztan, 2015: 474). Türk Hukuku'na göre iştirak nafakası,

çocuğun (çocukların) velâyeti hâkim tarafından babaya bırakılır veya çocuğa (çocuklara) vasi atanır. (Usta, 2016: 85 vd.; Akıntürk ve Ateş, 2016: 406 vd.; Erlüle, 2019: 81 vd.)

çocuğun yaşı ile ihtiyaçları ve boşanan tarafların mâlî durumları gibi çeşitli değişkenler dikkate alınarak hâkim tarafından taktiren belirlenir (Doğan, 2015: 67-68; Öztan, 2015: 474). Yargıtay'ın yerleşik içtihatları ve Öğretideki hâkim görüşten hareketle ifade etmek gerekirse, Türk Hukuku'nda iştirak nafakası, katı bir şekilde kamu düzenine ilişkindir ve taraflarca üzerinde serbestçe tasarrufta bulunulamayacak bu hukukî müesseseyi ilgilendiren uyuşmazlıklar kural olarak arabuluculuğa elverişli değildir. Bununla birlikte, TMK'nin 166. ve 184. maddeleri birlikte değerlendirildiğinde, eşler arasında iştirak nafkasına ilişkin olarak yapılan anlaşmalara hâkim onayıyla geçerlilik kazandırılmasının önünde hukukî bir engel bulunmamaktadır.

(5) Kadın İçin İddet Süresinin Kaldırılması: Türk Hukuku'na göre; boşanmış olan bir kadın, yeniden evlenebilmek için kural olarak üç yüz günlük iddet süresi boyunca beklemelidir ve bu husus TMK m.132'de açıkça düzenlenmiştir. Bununla birlikte, kadının ayrıldığı kişi ile yeniden evlenmek istemesi ya da gebe olmadığına hukuken geçerli vasıtalarla tespit edilmesi durumunda söz konusu süre tarafların talebiyle kaldırılabilir. Kadın için iddet süresinin kaldırılmasına ilişkin konular tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği konulardan olmayıp çekişmesiz yargı işidir ve kamu düzenini yakından ilgilendirir (Akıntürk, 2002: 75; Öztan, 2015: 120; Kılıçoğlu, 2019: 61; Dural vdy., 2014: 60). Bu sebeptir ki; Türk Hukuku'nda, kadın için iddet süresinin kaldırılması konusu aile arabuluculuğuna elverişli değildir.

(6) Boşanan Kadın Tarafından Eski Kocasının Soyadının Kullanılması: Türk Hukuku'na göre; boşanan kadın, eski kocasının soyadını kullanmaya devam etmesinde menfaâtinin bulunduğunu ve söz konusu kullanımın kocaya zarar vermeyeceğini ispatlamak şartıyla eski kocasının soyadını kullanabilir ve bu husus TMK'nin 173. maddesinde düzenlenmiştir. Türk Hukukunda; kadının ticarî işleri bağlamında eski kocasının soyadıyla tanınmakta olması ve velâyetini almış olduğu çocuğun üstün yararı gibi durumlar, kadının eski kocasının soyadını kullanmasını hukuken mümkün kılar (Akıntürk ve Ateş, 2016: 290; Dural vdy., 2014: 137; Uyumaz ve Erdoğan, 2015: 149-150). Türk Hukuku'nda boşanan kadının eski kocasının soyadını kullanmaya devam etmesi hâkim kararına bağlıdır ve kamu düzenine ilişkin bir konu olmak sûretiyle -taraflar arasında yapılarak hâkim onayına sunulacak anlaşma belgesine konu kılınmak istisnâ olmak üzere- aile arabuluculuğuna elverişli değildir.

4.2.3. Aile İçi Şiddet İddiası İçeren Uyuşmazlıklar

Türk Hukuku'nda arabuluculuk müessesesini müstakil olarak düzenleyen birincil mevzuat olan HUAK'ta, arabuluculuğa elverişli uyuşmazlıklar tahdidi olarak sayılmamıştır. Bu kapsamda, yabancılık unsuru taşıyanlar da dâhil olmak üzere, taraflarca üzerinde serbestçe tasarruf edilebilecek özel hukuk konularını ilgilendiren ihtilâflar bağlamında arabuluculuk yoluna başvurulabileceği yasal anlamda hükme bağlanmıştır. Bununla birlikte, HUAK m.1/2'de yer alan “*Şu kadar ki, aile içi şiddet iddiasını içeren uyuşmazlıklar arabuluculuğa elverişli değildir.*” şeklindeki emredici hüküm ile, aile içi şiddet²¹ iddiasının söz konusu olduğu ihtilâflar arabuluculuk faaliyetinin kapsam alanı dışına çıkarılmıştır (Dağlıoğlu, 2020: 572; Karagözoğlu, 2017: 98).

Türk Hukuku'nda aile içi şiddet iddiası içeren uyuşmazlıkların arabuluculuğa elverişliliği bağlamında mevcut durum ve genel yaklaşım aşağıda maddeler hâlinde değerlendirilmiştir. Şöyle ki;

- Türk Hukuku'nda aile içi şiddet konusuna, salt fiziksel şiddet olarak değil, çeşitli hukukî nitelendirmeler ve tanımlamalar doğrultusunda şiddetin ekonomik, psikolojik ve cinsel yönleri bağlamında da odaklanılmaktadır (Börü, 2017: 179; Whele, 2002: 561).

- Türk Hukuku'nda aile içi şiddet iddiası içeren uyuşmazlıklar, modern hukuk sitemlerindeki genel seyre uygun olarak -nitelikleri itibarıyla- cezaî soruşturmaların/kovuşturmaların konusu olabilmektedir. Bu durum ise, gönüllülük ilkesi çerçevesinde dostâne çözümlere ulaşmak üzere işlerlik kazanması beklenen

²¹ Aileyi oluşturan bütün bireyleri (çocuk, kadın, erkek ve varsa diğer fertler) ilgilendiren “aile içi şiddet” ifadesi ile kastedilen şiddetin ne anlama geldiği hususu, arabuluculuğa elverişlilik sınırlarının tâyini anlamında önem arz etmektedir. Söz konusu şiddetin niteliği bakımından modern hukukta yapılmış olan farklı tanımlamalar bulunmaktadır. Türk Hukuku'nda da referans alan bu tanımlamalardan ilki olan “Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dâir Avrupa Konseyi Sözleşmesi”ne göre; aile içi şiddet, “*eylemi gerçekleştiren, mağdurla aynı ikâmetgâhı paylaşmakta olsun veya olmasın veya daha önce paylaşmış olsun veya olmasın, aile içinde veya aile biriminde veya mevcut daha önceki eşler veya birlikte yaşayan bireyler arasında meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik şiddet eylemleri*” ifade etmektedir. Öte yandan, aile içi şiddet tanımının yapıldığı bir diğer önemli düzenleme olan “6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun”da ise; aile içi şiddet “*şiddet mağduru ve şiddet uygulayan aynı haneyi paylaşmasa da aile veya hanede ya da aile mensubu sayılan diğer kişiler arasında meydana gelen her türlü fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddet*” olarak tanımlanmıştır. Her iki tanımdan hareketle ifade etmek gerekir ki; aile içi şiddet, kadına karşı şiddeti de kapsayan geniş kapsamlı bir alanı ifade eder. (Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Bakırcı, 2005: 134 vd.; Dağlıoğlu, 2020: 573 vd.; Demir, 2014: 216.)

arabuluculuktan istenen düzeyde yarar elde edilmesine engel olmaktadır (Börü, 2017: 187; Dağlıoğlu, 2020: 576).

- Türk Hukuku'nda aile içi şiddetin söz konusu olmadığı uyuşmazlıkların çözümü için yürütülen arabuluculuk faaliyeti bağlamında herhangi bir güç dengesizliğinin ortaya çıkması hâlinde, süreç arabulucu tarafından sona erdirilir ve bu kapsamda yapılması gereken hukukî işlemler arabulucu ve (ilgisine göre) diğer katılımcılar tarafından gerçekleştirilir.²²

- Türk Hukuku'nda aile içi şiddet iddiası içeren uyuşmazlıklar bağlamında şiddet varlığına ilişkin tarama/tespit çalışmaları diğer resmî makamların ve kayıtların da yardımıyla arabulucu tarafından gerçekleştirilir. Aile içi şiddetin arabuluculuk sürecinde ortaya çıkması durumunda arabulucu; taraflara aile danışmanı veya aile terapisti gibi yaklaşmaz, hukuken belirlenmiş yolu takip eder ve dosyayı/konuyu ilgili makamlara havale eder (Özbek, 2016: 1189; Zylstra, 2001: 257; Wardle, 2003: 792; Murphy ve Rubinson, 2005: 53-54; Parkinson, 2018: 23-24).

- Modern hukuk sistemlerinde, aile içi şiddet iddiası içeren uyuşmazlıkların arabuluculuğa elverişli olarak kabul edildiği uygulamalara rastlanmakla birlikte Öğretideki hâkim görüş ve yasal düzenlemelerdeki esas yaklaşım söz konusu uyuşmazlıkların arabuluculuğa elverişli olmadığı yönündedir (Demir, 2014: 222 vd.; Gerencser, 1995: 69). Türk Hukuku'nda mevcut yaklaşım ve uygulama da bu fiilî gerçekliğe uygundur.

5. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Teknolojik ve lojistik altyapının her geçen gün geliştiği ve güçlendiği 21. yüzyıl, insanlığa birey merkezli bir dünya düzeni sunmaktadır. Diğer taraftan bireysel önceliklerin ve çıkarların öne çıkması sonucu görece zayıflayan toplumsal bağlar ve devlet otoritesi açısından aile kurumunun önemi her geçen gün daha iyi anlaşılmaktadır. Güçlü aileler, sürdürülebilir toplumların temelidir. Ailenin güçlü kalabilmesi ise, bir yönüyle hayatın olağan akışının parçası olan aile uyuşmazlıklarının barışçıl bir şekilde yönetilmesi ile mümkündür. Aileye özgü hassasiyetleri azamî düzeyde gözeten, ihtilâfin taraflarının ihtiyaçlarını göz ardı etmeyen, taraf iradelerini sonuca egemen kılmaya gayret eden ve gönüllülük esası ile ortak çözüme ulaşmayı hedefleyen aile arabuluculuğunun rolü tam da bu noktada değer ifade eder.

Modern çağ paradokslarından birisi olarak; yeni dünya düzeni, bireyciliğin; ölçüsüz

²² Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Türkiye Arabulucular Etik Kuralları, m.5.

bir şekilde gelişen bireycilik ise toplumların ve devletlerin devamı açısından ailenin önemini arttırmaktadır. Bu çerçevede, günümüzde birçok ülkenin iç hukukunda aile uyuşmazlıklarının arabuluculuğa elverişlilik alanını genişletmeye dönük yasal ve doktrinel çalışmalar yürütülmektedir. Doğal olarak her devlet ve toplum ise, kendi iç dinamiklerine uygun bir aile arabuluculuğu sistemi inşa etmektedir. Bu minvalde Türk Hukuku'nda aile uyuşmazlıklarının arabuluculuk faaliyeti ile çözüme kavuşturulması süreçleri bağlamındaki mevcut durum aşağıda kısaca ifade edilmektedir. Şöyle ki;

- Türk Hukuku'nu ilgilendiren aile uyuşmazlıklarının arabuluculuğa elverişliliğine ilişkin temel düzenleme, 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu'dur ve bu kanuna göre Türkiye'de aile arabuluculuğu, taraflarca üzerinde serbestçe tasarrufta bulunulabilecek özel hukuk konularından doğan

uyuşmazlıklar açısından uygulanabilen bir alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemidir.

- Türk Hukuku'nda aile arabuluculuğu, kamu düzenine ilişkin ihtilâflar ile çekişmesiz yargı işlerini ilgilendiren uyuşmazlıklar bağlamında uygulanabilir değildir.

- Türk Hukuku'nda aile içi şiddet iddiası içeren uyuşmazlıklar kesin bir şekilde arabuluculuğun elverişlilik sınırı dışına çıkarılmıştır.

- Türk Hukuku'nda aile arabuluculuğu, hâlihazırda, başta 1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası olmak üzere; 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu, 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ve 1136 sayılı Avukatlık Kanunu gibi kanunî düzenlemeler aracılığıyla desteklenen güçlü bir hukukî altyapıya sahiptir.

- Türk Hukuku'nda aile arabuluculuğu; mahkeme dışı, nitelikli ve ihtiyârî arabuluculuk şeklinde uygulanmakta, aile uyuşmazlıklarının çözümü bağlamında genel olarak kolaylaştırıcı arabuluculuk modelinden yararlanılmaktadır.

- Türk Hukuku'nda aile arabuluculuğunu müstakil olarak düzenleyen bir mevzuat bulunmamaktadır. Bu sebeple de aile arabuluculuğu, genel arabuluculuk yoluna ilişkin usûller ve esaslar çerçevesinde yürütülmektedir.

Türk Hukuku'nda aile arabuluculuğuna elverişlilik konusu ayrıntılı bir şekilde yeniden ele alınmalı, bu kapsamdaki elverişliliğe ilişkin kapsam alanı genişletmelidir. Zîrâ;

- Sui generis bir yapı arz eden aile uyuşmazlıkları, aile kurumunun mensupları arasındaki iletişimin devamlılığını sağlayacak mâhiyette barışçıl çözümleri zorunlu kılar.
- Giderek artan aile uyuşmazlıkları nedeniyle devlet yargısı üzerindeki iş yükü ziyâdesiyle artmakta ve uyuşmazlığın tarafları için adâlete erişim son derece güçleşmektedir. Bu hususu somutlaştırmak üzere ifade etmek gerekirse; T.C. Adalet Bakanlığı tarafından yayımlanan 2022 Yılı Adâlet İstatistikleri Raporu²³ verilerine göre, Türkiye’de devlet yargısı nezdinde aile mahkemelerinde yalnızca 2022 yılından 2023 yılına devreden dava dosyası sayısı 216.202’dir. Bununla birlikte, aile mahkemesinin olmadığı yerlerde aile uyuşmazlığı konulu dosyalara aile mahkemesi sıfatıyla bakmakta olan asliye hukuk mahkemelerinde 2022 yılından 2023 yılına devreden dava dosyası sayısı ise 701.987’dir. Söz konusu dosyaların da en az 10’unun aile uyuşmazlıklarına ilişkin olduğu düşünüldüğünde, 2023 yılı itibarı ile Türk Devlet Yargısı üzerinde yük olarak bulunan aile davası sayısı yaklaşık 300.000’dir. Bu sayının doğal sonucu olarak, Türk Hukuku’ndaki aile uyuşmazlıkları bakımından adâlete erişimin son derece kısıtlı ve geç olduğunu belirtmek yanlış olmayacaktır.
- Aile uyuşmazlıkları (ve özellikle boşanma süreçleri) bağlamında çocuğun üstün yararı azamî düzeyde korunmalıdır.
- Mahkemeler aracılığıyla yürütülen çekişmeli çözüm süreçleri, çözümden çok çözümsüzlük üretmekte ve aile bireyleri nezdinde onarılması güç bazı tahribatlara neden olmaktadır.

Bu çalışma kapsamında, Türk Hukuku’ndaki uyuşmazlıkların aile arabuluculuğuna elverişliliği bağlamında geliştirilmiş olan önerilere aşağıda yer verilmektedir. Şöyle ki;

- Aile uyuşmazlıkları çözümünün müstakil olarak düzenleneceği özel bir kanun hazırlanmalıdır.

- Aile arabuluculuğunun uygulama alanını önemli ölçüde daraltan “aile içi şiddet” ifadesi yasal zeminde açık bir şekilde tanımlanmalı ve birçok aile uyuşmazlığını arabuluculuğa elverişlilik sınırı dışına çıkararak aile içi şiddet iddiasını şüpheden uzak bir şekilde aydınlığa kavuşturacak -iyi işleyen- resmî bir mekanizma oluşturulmalıdır.

²³ Bu konuda bkz. <https://adlisicil.adalet.gov.tr/>

- Boşanmanın hukukî ve mâlî sonuçlarını ilgilendiren anlaşmalı boşanma protokolü kapsamına dâhil edilebilecek konular arttırılmalı ve söz konusu protokolün aile arabuluculuğu sürecinde oluşturulacak bir anlaşma belgesi ile tasdikini mümkün kılacak bir düzenleme getirilmelidir.

- Aile arabuluculuğu sürecine başvurmuş olmak, modern hukuktaki birçok ülkedekine benzer bir şekilde dava şartı (zorunluluk) olarak düzenlenmelidir.

- Boşanma kararı başta olmak üzere evlilik birliğinin taraflarını yoran hukukî konular aile arabuluculuğuna elverişli kılınmalıdır. Nitekim günümüzde Norveç, Estonya, Portekiz, Pakistan gibi bazı ülkelerin iç hukukunda boşanmayı bir idarî karara bağlamış olan çeşitli örnekler bulunmaktadır.

YAZARIN BEYANI

Katkı Oranı Beyanı: Yazar çalışmaya tek başına katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Çatışma Beyanı: Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

KAYNAKÇA

Akıntürk, T. & Ateş, D. (2016). Türk Medeni Hukuku/Aile Hukuku II, İstanbul: Beta Yayıncılık.

Akıntürk, T. (2002). Türk Medeni Hukuku (Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Aile Hukuku/6. B.), İstanbul: Beta Yayıncılık.

Akil, C. (2014). Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu'nun Kapsamı. Prof. Dr. Ejder Yılmaz'a Armağan, (1), 75-126.

Akkaya, T. (2014). Boşanma Davasında Alınabilecek Geçici Hukuki Korumalar veya Hâkimin Müdahalesi Yoluyla Çocuğun Korunması Kapsamında Zorunlu Arabuluculuk ve Boşanma Süreci (Aile) Danışmanlığı. Ankara Barosu Dergisi, (4), 23-62.

Akkaya, T. (2017). Medeni Usul Hukuku Bakımından Boşanma Davası, Ankara: Yetkin Yayınları.

- Alp-Şahin, S. N. (2014). Nişanlanmanın Hüküm ve Sonuçları, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Aras, B. (2005). Aile Mahkemelerinde Tarafların Sulh Yoluyla Çözümüne Teşviki. YD, 31 (3), 303-309.
- Arslan, A. S. (2010). Türk Aile Mahkemelerinin Yapısı ve Yargılama Usulü. Ankara Barosu Dergisi, 68 (1), 187-204.
- Ayan, S. (2004). Evlilik Birliğinin Korunması. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları.
- Baktır-Çetiner, S. (2000). Velayet Hukuku. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Bilen, M. (2004). Sağlıklı İnsan İlişkileri. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Birinci-Uzun, T. (2016). Türk Medeni Kanunu'na Göre Velayetin Kullanılması ve Çocuğun Yüksek (Üstün) Yararı İlkesi Doğrultusunda Boşanmada ve Evlilik Dışı İlişkide Birlikte Velayet Modeli. Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, 6 (1), 135-166.
- Börü, L. (2017). Kadına Karşı Şiddette Arabuluculuk Kurumuna İlişkin Bazı Değerlendirmeler. TBB Dergisi, (Özel Sayı), 173-198.
- Camadan, F. & Karataş, Z. & Bozali, S. (2017). Aile İçinde Yaşanan Anlaşmazlıklar: Ebeveynlerin ve Çocukların Görüşleri. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 16 (64), 1510-1530.
- Ceylan, E. (2018). Türk Hukukunda Boşanmanın Hukuki Sonuçlarında Arabuluculuk. Legal Hukuk Dergisi, 16 (190), 4561-4588.
- Coşar, V. A. (2011). Dünyada Arabuluculuk Uygulamaları Konferansı. Türkiye Barolar Birliği Yayınları, (216), 5-14.
- Dağlıoğlu, D. (2020). Aile Hukukuna İlişkin Uyuşmazlıklarda Arabuluculuk. ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi, (2), 551-587.
- Demircioğlu, H. D. (2015). Aile Hukuku Uyuşmazlıkları Bakımından 6325 Sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu'nun Uygulanabilirliği. TAAD, 6 (23), 45-84.
- Demircioğlu, H. R. (2019). 6325 sayılı Kanun'un Aile Hukuku Uyuşmazlıklarında Uygulanabilirliği (Applicability of Law No. 6325 in Turkish Family Law Disputes).

Erdoğan, E. (Ed.). Arabuluculuğun Geliştirilmesi Uluslararası Sempozyumu Kitabı (53-56). Ankara: Pozitif Matbaacılık.

Dendorfer, R. (2011). Mediation in Germany: Structure, Status Quo and Special Issues. CMC-Civil Mediation Council Fifth National Conference Tuesday (1-10). Manchester.

Deren-Yıldırım, N. (2009). Aile Mahkemelerinin Görevi ve Uygulamaları. Prof. Dr. Zahit İmre'ye Armağan, 245-260.

Doğan, İ. (2015). Türk Medeni Kanunu'nun Düzenlemelerine Göre Tedbir, Yoksulluk ve İştirak Nafakası. MHB, 35 (1), 59-95.

Dolto, F. (1992). Çocuk ve Boşanma (N. Yiğitler, Çev.). İstanbul: Güncel Yayıncılık.

Dür, O. (2018). Arabuluculuk Faaliyeti ve Arabulucuların Hak ve Yükümlülükleri. Ankara: Adalet Yayınevi.

Emery, R. (2012). Renegotiating Family Relationships Divorce, Child Custody and Mediation (2. B.), New York: Guilford Press.

Erdem, M. (2018). Aile Hukuku, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Ergüne, M. S. (2016). Nişanın Bozulmasında Maddi Tazminat. İÜHFİM, 75 (2), 757-771.

Erickson, S. K. & Erickson, M. S. (1988). Family Mediation Casebook Theory and Process. New York: McKnight.

Gençcan, Ö. U. (2012). 6100 Sayılı HMK Hükümlerine Göre Aile Mahkemesi Davaları. Ankara: Yetkin Yayınları.

Gençcan, Ö. U. (2017). Ortak Velayet. İzmir Barosu Dergisi, (Özel Sayısı), 24-30.

Gerencser, A. E. (1995). Family Mediation: Screening for Domestic Abuse. 23 Fla. St. U. L. Rev., (43), 43-69.

Gözler, K. (2013). Hukuka Giriş (Güncelleştirilmiş ve Düzeltilmiş 10. B.). Bursa: Ekin Yayınları.

Helvacı, S. & Erlüle, F. (2011). Medeni Hukuk (2. B.). İstanbul: Legal Yayıncılık.

Ildır, G. (2003). Alternatif Uyuşmazlık Çözümü (Medeni Yargıya Alternatif Yöntemler). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Kaplan-Güler, B. (2014). Boşanmanın Hukuki Sonuçlarında Arabuluculuk. İstanbul: Sümer Kitabevi.
- Karagözoğlu, N. (2017). Aile Uyuşmazlıklarında Arabuluculuğa Elverişlilik. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kekeç-Kısmet, E. Arabuluculuk Yoluyla Uyuşmazlık Çözümünde Temel Aşamalar ve Taktikler (6325 sayılı Kanuna Göre Güncellenmiş 3. B.). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Kılıçoğlu, M. A. (2019). Aile Hukuku (Gözden Geçirilmiş-Güncelleştirilmiş 4. B.). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Koç, N. (2005). Türk Medeni Kanunundaki Düzenlemeler Işığında Vesayet Hukukuna Genel Bir Bakış. DEÜHFD, 7 (Özel Sayı), 99-120.
- Köseoğlu, B. & Kocaağa, K. (2009). Aile Hukuku ve Uygulaması (Bilimsel Görüşler, Yargı İçtihatları. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları.
- McManus, M. & Silverstein, B. Brief History of Alternative Dispute Resolution in the United States. Cadmus, 1 (3), 100-105.
- Mowatt, J. G. (1992). Alternative Dispute Resolution: Some Points to Ponder. Comparative and International Law Journal of Southern Africa, 25 (1), 44-58.
- Murphy, J. C. & Rubinson, R.(2005). Domestic Violence and Mediation: Responding to the Challenges of Crafting Effective Screens. Family Law Quarterly, 39 (1), 53-85.
- Öncü, Ö. (2017). Eşlerin ‘Anlaşmalı Boşanma’ Çerçevesinde Mal Rejiminin Tasfiyesine Yönelik Olarak Yaptıkları Anlaşmalar ve Bu Anlaşmaların Uygulamada Doğurduğu Sorunlar, DEÜHFD, 19 (Özel Sayı), 793-835.
- Özbay, İ. (2006). Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri. Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 10 (3-4), 459-475.
- Özbek, M. S. (2005). Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Aile Arabuluculuğu Konulu Tavsiye Kararı. DEÜHFD, 7 (2), 71-102.
- Özbek, M. S. (2010). Anayasal Hak ve Hürriyetler ile Yargılamaya Hâkim Olan İlkeler Işığında Arabuluculuk. Medenî Usûl ve İcra İflâs Hukukçuları Toplantısı Raporu, Ankara.
- Özbek, M. S. (2016). Alternatif Uyuşmazlık Çözümü. Ankara: Yetkin Yayınları.

- Özcan, C. (2017). Fransız Hukukunda Aile Arabuluculuğu. Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, 5 (9), 383-396.
- Özmuncu, S. (2014). Arabuluculuğun Doğuşu ve Gelişmelerine Genel Bir Bakış. Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Sempozyumu I Kitabı, 33-42.
- Özcan, B. (2015). Aile Hukuku, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Parkinson, L. (2017). Aile Arabuluculuğu (Family Mediation)-Yeni Aile Adalet Sistemine Dair Uygun Uyuşmazlık Çözüm Yöntemi (3. B.). Bristol: Jordan Publishing.
- Parkinson, L. (2018). Aile Arabuluculuğu, Yücel, F. Y. (Ed.), Ankara: T.C. Adalet Bakanlığı Yayınları.
- Phear, W. P. (1984). Family Mediation: A Choice of Options. The Arbitration Journal, 39 (1), 22-30.
- Remzi, M. & Aydın, S. & İspartalı, M. (2010). Medeni Hukuk. İstanbul: İkinci Sayfa Yayınları.
- Stulberg, J. B. (1981). The Theory and Practice of Mediation: A Reply to Professor Susskind. Vermont Law Review, 6 (1), 85-118.
- Sungurtekin-Özkan, M. (2013). Erken Yaşta Evliliklerin Önlenmesi Konusunda Yargının Üstlenebileceği Rol” (The Assumed Role of the Jurisdiction in the Prevention of the Juvenile Marriages). Journal of Yasar University, 8 (Özel), 2177-2189.
- Şahin, H. G. (2008). Arabuluculuk. İstanbul: Mentis Yayıncılık.
- Şen, B. (2013). Boşanma Süreci ve Arabuluculuğu, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şıpka, Ş. & Aktepe-Artık, S. (2014). Katılma Alacağı Davası Belirsiz Alacak Davası Olarak Açılabilir mi?. DEÜHFD, 16 (Özel Sayı), 431-458.
- Şıpka, Ş. (2018). Türkiye’de Aile Arabuluculuğu Çalışmaları. İzmir Medeni Hukuk Günleri II-Aile Hukuku Sempozyumu Bildiri Özetleri, 56-63.
- Şimşek, E. (2018). Aile Hukuku’na İlişkin Uyuşmazlıkların Çözümü için Düzenlenmesi Gereken Ayrı Bir Arabuluculuk Kanunu ile İlgili Değerlendirme/Evaluation of the Planned Law on Mediation in Family Law Disputes. Erdoğan, E. (Ed.). Arabuluculuğun Geliştirilmesi Uluslararası Sempozyumu Kitabı (57-76). Ankara: Pozitif Matbaacılık.

- Tanrıver, S. (2007). Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları: Arabuluculuk Kurumuna Hukuki ve Sosyolojik Bir Bakış/Makalelerim. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Tanrıver, S. (2014). Türk Aile Mahkemeleri. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Taşpolat-Tuğsavul M. (2012). Türk Hukukunda Arabuluculuk (6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Çerçevesinde). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Taylor, A. (2002). The Handbook of Family Dispute Resolution, Mediation Theory and Practice. San Francisco: Jossey Bass.
- Tazıcı, H. (2019). Boşanmanın Hukuki Sonuçlarına İlişkin Uyuşmazlıklarda Arabuluculuk (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tercan, E. (2003). Türk Aile Mahkemeleri. Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi, 52 (3), 19-53.
- Tokat, H. (2017). Gâipliğin Aile Hukuku Yönünden Sonuçları. Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 25 (2), 523-575.
- Usta, S. (2016). Velayet Hukuku. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Uyumaz, A. & Erdoğan, K. (2015). Aile Hukukundan Doğan Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları. DEÜHFD, 17 (1), 119-169.
- Wardle, L. D. (2003). Marriage and Domestic Violence in the United States: New Perspectives About Legal Strategies to Combat Domestic Violence. St. Thomas Law Review, (15), 791-805.
- Wheeler, L. (2002). Mandatory Family Mediation and Domestic Violence. Southern Illinois University Law Journal, 26 (3), 559-574.
- Yazıcı-Tıktık, Ç. (2013). Arabuluculukta Gizliliğin Korunması. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Yıldız, P. (2019). Türk Hukukunda Aile Arabuluculuğuna İlişkin Gelişmeler/Developments in Turkish Law Regarding Family Mediation. Erdoğan, E. (Ed.). Arabuluculuğun Geliştirilmesi Uluslararası Sempozyumu Kitabı (33-52). Ankara: Pozitif Matbaacılık.
- Yılmaz, D. (2020). Türk İş Uyuşmazlıklarında Dava Şartı Olarak Arabuluculuk (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Zylstra, A. (2001). Mediation and Domestic Violence: A Practical Screening Method for Mediators and Mediation Program Administrators. University of Missouri School of Law Scholarship Repository, (1), 253-300.